

5 ТРІУМФ І ТРАГЕДЫЯ ВІКТАРА ГАНЧАРА

У лютым 1995 года Віктар Ганчар сказаў у інтэрв'ю «Свободным новостям»: «Бог пакараў Лукашэнку ўладай, і я маю Бога, каб Ён хутчэй памілаваў яго»

20 АРЬЕНЦІР У ЦЯЖКІЯ ЧАСЫ

7-18

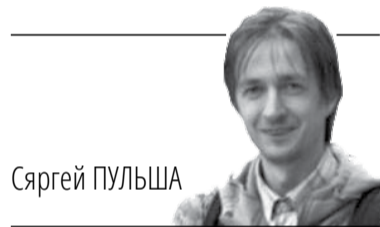
Літаратурная Беларусь

23 АНТЫЧНАЯ СПАДЧЫНА БЕЛАРУСІ: МІФЫ І РЭАЛЬНАСЦЬ

Пра экспедыцыю Нерона, рымскія знаходкі ды легітымнасць праз авалоданне антычнай спадчынай распавядае гісторык Аляксей Казленка

Рэферэндум – 1996 Дваццацігоддзе перавароту

Ці магчыма хаця б для гісторыі зноў разгледзець справу пра імпічмент Лукашэнку?

Серыг ПУЛЬША

Рэферэндум як рэкамендацыя

Шэраг дэпутатаў, у тым ліку і кіраўніцтва ВС, разумелі, што пад выглядам паправак у Канстытуцыю прымаецца фактычна новы Асноўны закон, і прыняцце такой Канстытуцыі азначае ўсталяванне адзінаасобнай улады. Да таго ж, ужо той праект прадугледжваў двухпалатны парламент: было відавочна, што не ўсе дэпутаты з 196 абраных туды патрапяць. Спікер ВС Сямён Шарэцкі звярнуўся ў Канстытуцыйны суд з пытаннем пра магчымасць правядзення такога рэферэндуму ўвогуле.

4 лістапада адбылося пасяджэнне КС, дзе разглядалася пытанне пра адпаведнасць прызначэння рэферэндуму Асноўнаму закону. На той час у КС не было адзінства, там ужо з'явілася фракцыя пад кіраўніцтвам Рыгора Васілевіча. Да яго далучыліся Рыма Філіпчык, Ксенія Кенік і Валянціна Падгруша.

Суд вагаўся. Найперш, выклікала пытанне, да якой ступені «папраўкі» ў Асноўны закон ёсць папраўкамі, а не новай Канстытуцыяй? Амаль усім юрыстам было зразумела, што гэта фактычна новы дакумент. Але знайшлася толькі большасць, каб прыняць рашэнне, што ў тым выглядзе, у якім папраўкі ўнесены, яны не могуць выносіцца на галасаванне. І з-за гэтага плебісцыт можа мець толькі рэкамендацыйнае значэнне.

«Судовая апазіцыя» на чале з Васілевічам напісала «асаблівае меркаванне»: маўляў, пастанова парламента пра прызначэнне рэферэндуму — гэта не нарматыўны акт, і не падлягае разгляду ў КС.

Захоп улады. Пачатак

Тым не менш, рашэнне пра рэкамендацыйны характар рэферэндуму было прынятае. Судзі КС, у тым ліку і я, вырашылі, што можна расслабіцца. Тым больш, што старшыня ЦВК Віктар Ганчар ужо рабіў бюлетэні для галасавання з надрукаванай на іх вытрымкай з рашэння КС, якая тлумачыла рэкамендацыйны характар плебісцыту.

Пасля гэтага рашэння Лукашэнка выдаў два ўказы. Першы — ад 5 лістапада №455 — «у мэтах забеспячэння канстытуцыйнага права грамадзян на ўдзел у рэферэндуме» прызнаваў неадпаведным Канстытуцыі і заканадаўству рашэнне Канстытуцыйнага суда і загадваў

Пад выглядам паправак прымаўся новы Асноўны закон

органам улады не выконваць судовы вердыкт. Гэта ўнікальны выпадак у сусветнай гісторыі, і менавіта яго ўжо можна на прававым узроўні расцэньваць

як захоп улады. Рашэнне КС мае вышэйшую юрыдычную моц — пасля Канстытуцыі. Лукашэнка ж «адмяніў» яго простым падзаконным актам.

У другім указе — ад 7 лістапада — Лукашэнка вызначыў «рэалізацыю права грамадзян на ўдзел у рэферэндуме». У ім кіраўнік дзяржавы «дапоўніў» Канстытуцыю палажэннямі пра тое, як грамадзяне галасуюць на рэферэндуме. Напрыклад, калі на ўчасткі прыйдуць больш за 50% выбаршчыкаў, то рашэнне рэферэндуму з'яўляецца абавязковым.

Сыходзячы з гэтых дакументаў ужо стала зразумела, што ўлада ў краіне захопліваецца Лукашэнкам.

Працяг на стар. 4 »

З гадаем падзеі 1996 года з суддзёй Канстытуцыйнага суда, доктарам юрыдычных навук, прафесарам Міхаілам Пастуховым.

Галоўнае — ідэя

Думка пра пашырэнне сваіх паўнамоцтваў у Лукашэнкі аформілася летам 1996 года. Спачатку ён паспрабаваў праціснуць такое рашэнне праз парламент. У Вярхоўны Савет-13 на той час уваходзілі 196 чалавек, і ў асноўным гэта былі тры фракцыі: прыхільнікі Лукашэнкі, камуністы і аграры. Дэмакраты складалі там меншасць.

Гэта давала Лукашэнку спадзеў, што яго прапанова па пашырэнні паўнамоцтваў атрымае падтрымку. Але высветлілася, што ВС-13 не жадае задавальняць амбіцыі кіраўніка дзяржавы. Сабатавалі ініцыятыву Лукашэнкі нават камуністы Калякіна і аграры Шарэцкага.

Таму напачатку верасня Лукашэнка вырашыў правесці рэферэндум. ВС-13 прыняў гэтую прапанову. Пытанне плебісцыту было разгледжана на адкрыцці сесіі парламента, і дэпутаты прызначылі рэферэндум. З адной акалічнасцю. Лукашэнка прапанаваў правесці рэферэндум 7 лістапада. Аднак гэтая дата не падыходзіла па тэрмінах падрыхтоўкі галасавання. Таму плебісцыт перанеслі на 24 лістапада.

ТЫДНЁВЫ АГЛЯД

Хто «прызямліўся ў Гародні»?

Сяргей САЛАЎЎ

Усё ж Лукашэнка — чалавек феноменальны. Ён феноменальны ці тое ў сваёй дрымучай непісьменнасці, ці тое ў спрадвечнай беларускай талерантнасці, ці тое не ў менш легендарнай беларускай хітрасці. Я яшчэ не вырашыў.

Фота www.dw.com

Пару тыдняў таму ў Мінск завітаў калега Лукашэнка з Турцыі Рэджэп Эрдаган. Сярод іншага, ён адкрываў і Саборную мячэць у беларускай сталіцы. Адкрываў разам з Аляксандрам Рыгоравічам. Тады ўвесь інтэрнэт здзівіўся: Лукашэнка прылюдна пацалаваў Каран. Больш за тое, у сеціве з'явіліся кадры, дзе наш кіраўнік, разам з іншымі, сядзіць на каленках, відавочна беручы ўдзел у намазе.

А на гэтым тыдні той жа Лукашэнка наведаў Маскву, дзе прыняў удзел у святкаванні дня нараджэння Патрыярха Маскоўскага і Усяе Русі Кірыла ў храме Хрыста Збаўцы. Кіраўнік Беларусі падараваў юбіляру слупкі пояс і карціну з выяваю Свята-Мікольскага гарнізоннага сабора ў Брэсце, адзначыўшы, што той робіць важны ўнёсак у духоўнае адзінства народаў Беларусі і Расіі.

Падаецца, Аляксандру Рыгоравічу насамрэч усё роўна, як, дзе, калі і якому Богу маліцца. Ён аднолькава ўтульна сабе адчувае і ў мячэці, і ў праваслаўнай царкве. Адсюль і вынікае пытанне: гэта рэлігійная непісьменнасць? Талерантнасць? Альбо беларускія хітрукі?

Калісьці Лукашэнка назваў сябе «праваслаўным атэістам». Усе з гэтага кпілі, але апошнія яго дзеянні паказваюць, што, напэўна, ён сапраўды атэіст. Але займае пазіцыю, як у старым анекдотце пра тое, як камуністка-настаўніца доўга тлумачыла дзецям, што Бога няма, а потым папрасіла іх скласці дулю і паказаць у нябёсы. Усе гэта зрабілі, апроч Вовачкі, які на пытанне настаўніцы адказаў: «Калі Бог ёсць, не трэба з ім сварыцца. А калі няма, дык каму мы ўсё гэта паказваем?».

Цікава, што зробіць Аляксандр Рыгоравіч, калі раптам завітае ў будысцкі храм?

Вера ці бязвер'е — гэта асабістая справа кожнага чалавека. Канешне, Лукашэнка — фігура публічная, і яго публічныя дзеянні на рэлігійнай глебе таксама абмяркоўваюцца. Можна, ён шукае яшчэ... Аднак зразумела, што «персанальнага духоўніка кіраўніка Беларусі», айца Фёдра Повнага трэба звальняць. За ўсе гады пры першай асобе дзяржавы ён так і не здолеў пераканаць таго ў існаванні Госпада.

Што ж тычыцца вынікаў візіту Лукашэнка ў Маскву, які ён анансаваў перад тымі ж расійскімі журналістамі, дык гэта ёсць таямніца, пакрытая цемрай. Вядома, што сустрэча Лукашэнка і Пуціна цягнулася пяць гадзін. Але высокія перамоўныя бакі паведамлі агулам пра тое, што беларуска-расійскі таварзварот, рост узаемных інвестыцый і пашырэнне кааперацыйных сувязяў.

Між тым, у саюзнікаў — шмат пытанняў. Гэта кошт газу, пастаўкі нафты, можа быць, чарговы крыдэт альбо пазыка на падтрымку беларускай эканомікі, якая ўсё ніяк не дачакаецца грошай ад МВФ. Агульныя словы прэзідэнтаў журналістам могуць сведчыць ці пра тое, што яны, абмеркаваўшы пытанні, ні пра што не дамовіліся, ці пра тое, што абмяркоўвалі яны зусім іншае — нешта вельмі сакрэтнае.

Пакуль Лукашэнка быў у Маскве з Кірылам і Пуціным, мясцовыя ліберал-дэмакраты ці то прагнуліся перад кіраўніком дзяржавы, ці то падклалі яму свінню. А можа, проста хітра здэкуюцца. Вышэйшы савет і

Павелічэнне паўнамоцтваў з 5 да 7 гадоў для чалавека, які на вышэйшай дзяржаўнай пасадзе знаходзіцца 22 гады, інакш як здэкам не назавеш

ЦК Ліберальна-дэмакратычнай партыі Беларусі, «карыстаючыся сваім прадстаўніцтвам у Савеце Рэспублікі і Палаце Прадстаўнікоў Нацыянальнага сходу», прынялі рашэнне ініцыяваць правядзенне рэфэрэндуму па змене Канстытуцыі. На іх думку, плембіцыт павінен прайсці ў 2018 годзе разам з мясцовымі выбарамі.

На разгляд народу плануецца вынесці тры пытанні. У ЛДП прапануюць павялічыць тэрмін паўнамоцтваў прэзідэнта Беларусі з 5 да 7 гадоў, тэрмін паўнамоцтваў беларускіх парламентарыяў з 4 да 5 гадоў, а таксама перайсці на выбары дэпутатаў усіх узроўняў па

прапарцыйна-мажарытарнай сістэме.

Па-першае, што такое «прадстаўніцтва ЛДП» у палатах парламента? Гэта адзін дэпутат у Палаце прадстаўнікоў, Анатоль Хішчанка, і адзін «сенатар» — кіраўнік партыі Сяргей Гайдукевіч. Ці хопіць гэтага, каб ініцыяваць рэфэрэндум?

Па-другое, павелічэнне паўнамоцтваў кіраўніка дзяржавы з 5 да 7 гадоў для чалавека, які на вышэйшай дзяржаўнай пасадзе знаходзіцца няўменна 22 гады — гэта сапраўды інакш як здэкам не назавеш.

Па-трэцяе, эканоміка краіны трашчыць па ўсіх напрамках. Тут ужо ідзе размова пра тое, хто будзе адказным за масавае збядненне насельніцтва і за банкруцтва эканамічнай палітыкі. Прапанова ЛДП павялічыць тэрмін прэзідэнцтва выглядае як клопат, каб гэтыя адказныя не збеглі з краіны, калі ўсё пачнецца развальвацца. На добры розум, тэрміны кіравання скарачаць трэба, а не павялічваць! Каб потым заявіць: «Пры мне ўсё нармальна было, а тут прыйшлі гэтыя рэфарматары...»

Чаму такія песімістычныя прагнозы? Не толькі ў мяне ўсё большае адчуванне, што мы недзе на парозе новых 1990-х гадоў. На БТ з'явілася рэгулярная праграма, у якой распавядаецца пра факты безгаспадарнасці ў краіне. І мне адразу ўгадаўся пабудаваны на тых жа прынцыпах «Празэкстар перабудовы» (тыя, хто памятае канец СССР, ведаюць, пра што я).

І крадуць, як тады, ужо ўсё, што кепска ляжыць. Днямі пад Маладзечна папёрлі цэлую электрастанцыю! Гомельскія будаўнікі, якія вядуць электрычнасць на чыгунцы Маладзечна — Гудагай — мяжа РБ, у пачатку верасня дайшлі да Чарчэнава Маладзечанскага раёна і папрасілі ў гаспадара прыватнага ўчастка дазволу паставіць свой кантэйнер з генератарам. Гаспадар займаецца фермерствам і сам на гэтым участку бывае рэдка. У апошні раз генератар у кантэйнеры бачылі 26 кастрычніка. 28 кастрычніка кантэйнер адкрылі — і электрастанцыя на месцы не знайшлі.

Што цікава, злодзей скараціць толькі электрастанцыю. Навясны замок, якім зачыняўся кантэйнер, таксама не знайшлі.

ФІГУРЫ ТЫДНЯ

Міхаіл Жамчужны

Палітвязень апошнім часам неаднойчы заяўляў пра ўзмацненне ў дачыненні да яго ціску з боку адміністрацыі калоніі.

Днямі Жамчужнага наведаў адвакат, які пацвердзіў, што Міхаіла афіцыйна прызналі «злосным парушальнікам рэжыму».

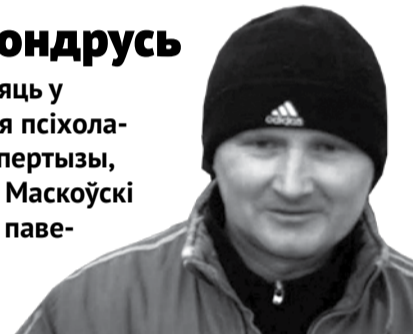
«Са слоў словаў адваката, які наведаў у калоніі палітвязня, пасля таго, як апошняга прызналі «злоснікам», яму знізілі ліміт на выдаткі да дзвюх базавых велічынь і, акрамя гэтага, абмежавалі спатканні і бандэролі напалову, — распавяла сайту palitviazni.info праваабаронца Наста Лойка. — Акрамя таго, збіраюцца правесці пасяджэнне камісіі па чарговым парушэнні Жамчужнага, пасля чаго апошняму, хутчэй за ўсё, пагражае штрафны ізалятар. Напэўна, пра гэта мы даведаемся пазней з лістоў палітвязня».

Праваабаронца кажа, што апошняе папярэджанне Міхаілу Жамчужнаму вынеслі 16 лістапада.

Нагадаем, заснавальнік «Платформ інавэйшн» Міхаіл Жамчужны ў ліпені 2015 года быў асуджаны Віцебскім абласным судом на 6 гадоў пазбаўлення волі ў калоніі строгага рэжыму. 23 кастрычніка судовая калегія па крымінальных справах Вярхоўнага суда разгледзела касацыйную скаргу і прызначыла Жамчужнаму больш строгае пакаранне — шэсць з паловай гадоў пазбаўлення волі.

Уладзімір Кондрусь

Палітвязня пераводзяць у шпіталь «Навінкі» для псіхалага-псіхіятрычнай экспертызы, якую прызначыў яму Маскоўскі суд сталіцы. Пра гэта паведаміў палітык Павел Севярынец.

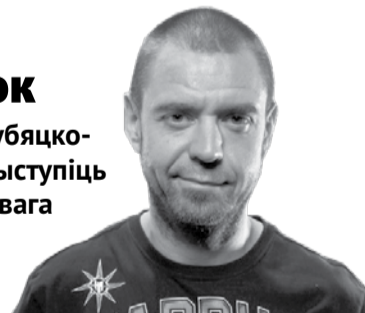
Нагадаем, што 39-гадовага Уладзіміра Кондруся павінны былі судзіць па справе Плошчы-2010. Судовы працэс над ім пачаўся 16 лістапада, але адразу быў прыпынены: паведамлялася, што Кондрусь спрабаваў непасрэдна падчас суда перарэзаць сабе вены. Пасля гэтай спробы суд накіраваў яго на псіхалага-псіхіятрычную экспертызу.

Кондрусь быў узяты пад варту 14 чэрвеня ў межах папярэдняга расследавання яго меркаванага ўдзелу ў падзеях каля Дома ўрада падчас выбараў прэзідэнта ў 2010 годзе. Ён абвінавачваецца па артыкуле 293 КК РБ «Масавыя беспарадкі». Раней Уладзімір амаль два месяцы трымаў галадоўку, пасля чаго стан яго здароўя моцна пагоршыўся: ён нават не мог самастойна хадзіць.

Праваабарончая супольнасць Беларусі прызнала Кондруся палітычным зняволеным і патрабуе спынення крымінальнага пераследу ў дачыненні да яго і неадкладнага вызвалення з-пад варты.

Сяргей Міхалок

Заснавальнік «Ляпіса Трубяцкога» і «Brutto» нарэшце выступіць у Мінску напярэдадні Новага года.

Праўда, спяваць Сяргей Міхалок будзе свае старыя хіты, а не новы рэпертуар. Канцэрт запланаваны на 30 снежня ў сталічным «Prime Hall».

Гэта будзе першы з 2010 года мінскі канцэрт Сяргея Міхалка. Музыка прадставіць новы праект — «Ляпіс-98» і выступіць з залатымі хітамі «Ляпіса Трубяцкога». «Ляпіс-98» — гэта барабаны Дзяніса Шурава, бас Дзяніса Стурчанкі, трамбон Івана Галушкі, труба Уладзіслава Сянкевіча і гітара Паўла Трацяка. 30 снежня будуць гучаць такія песні, як «Ау», «Ты кінула», «У сукенцы белай», «Яблыні», «Я веру», «Каток», «Афрыка», «Еўпаторыя», «Капітал» і іншыя хіты, створаныя за ўвесь час існавання гурта «Ляпіс Трубяцкой».

«Я думаю, што гатовы весела і ад душы спяваць мой «клубунскі» рэпертуар. Настальгія не адпусціць ніколі. Я магу быць сур'езным, дарослым, разважлівым, але Цыркач і Вулічны Гаер заўсёды жывуць ва мне», — распавёў Міхалок пра новы праект.

Нагадаем, што 29 кастрычніка гурт «Brutto» даў першы доўгачаканы канцэрт у Беларусі — у Лядовым палацы Гомеля. На мінскі канцэрт патрапіць будзе вельмі складана — і не з-за адміністрацыйных забаронаў. Канцэрт Міхалка быў анансаваны 22 лістапада зранку, і ўжо да 16 гадзін таго ж дня практычна ўсе квіткі на яго былі распрададзеныя.

Рэфэрэндум – 1996: Дваццацігоддзе перавароту

«Заканчэнне. Пачатак на стар. 1»

Захоп улады. Працяг

Ужо 12 лістапада пачалося датэрміновае галасаванне. Ва ўсіх рэгіёнах былі створаныя штабы па правядзенні рэфэрэндуму, якія гналі людзей галасаваць раней. 14 лістапада Віктар Ганчар на прэс-канферэнцыі заявіў пра жудасны маштаб прымянення «адміністрацыйнага рэсурсу», і сказаў, што калі гэта не спыніцца, то ён не зацвердзіць вынікі рэфэрэндуму.

На наступны дзень ахова Лукашэнкі вынесла Ганчара з ЦВК. Спікер ВС Сямён Шарэцкі разам з дэпутатамі і генеральным пракурорам Васілём Капітанам прыехалі ў будынак Цэнтрвыбаркама, куды іх ахова Лукашэнкі нават не пусціла. Указам Лукашэнкі выконваць абавязкі старшыні ЦВК была прызначана Лідзія Ярмошына. Пасля гэтага прымус да датэрміновага галасавання набыў незвычайны маштаб.

Імпічмент. Пачатак.

Дэпутаты заварушыліся, і пачаліся размовы пра імпічмент. У выніку 19 лістапада ў першай палове дня ў Канстытуцыйны суд паступілі 73 подпісы дэпутатаў ВС 13-га склікання з просьбай разгледзець пытанне пра імпічмент кіраўніку дзяржавы. Гэтая справа называлася «Аб парушэнні прэзідэнтам Рэспублікі Беларусь Канстытуцыі Рэспублікі Беларусь».

Дзіўна, але адразу пасля перадачы подпісаў да старшыні суду Валерыя Ціхіня завітаў стары сябра, кіраўнік канцэрну «Белнафтахім» Анатоль Мардашоў. Яны гадзіны дзве размаўлялі за зачыненымі дзвярыма, судзі ўвесь гэты час не маглі патрапіць да старшыні. Калі дзверы адчыніліся, Ціхіня стаў у паліто, і сказаў, што павінен некуды адыйсці. Прыкладна праз гадзіну Ціхіня вярнуўся. Але вярнуўся іншым чалавекам. Ён адразу ж загадаў тэрмінова правесці пасяджэнне суда.

Стала зразумела, што Ціхіня сустракаўся з Лукашэнкам. Гэта было дзіўна, бо да гэтага Ціхіня патрапіў у апалу і месяцаў дзесяць не меў ніякіх стасункаў з кіраўніком дзяржавы. Падавалася, ён займае прынцыповую і неспрымірную пазіцыю па забеспячэнні канстытуцыйнай законнасці ў краіне. Але, паўтаруся, пасля вяртання з сустрэчы гэта быў ужо іншы Ціхіня.

На нарадзе суддзяў старшыня КС паведаміў, што Лукашэнка хоча сустрэцца з усім складам суда, каб абмеркаваць сітуацыю. Шэраг суддзяў, у тым ліку і я, ад гэтага адмовіліся: як мы можам сустракацца з Лукашэнкам, калі да нас звярнуліся дэпутаты па яго імпічменту? На што Ціхіня сказаў: прапанову ён перадаў, і вырашаць нам. Большасцю галасоў суддзяў сустрэча была адхіленая, а справа па імпічменту — узбуджаная.

У той жа час, пасля таго, як Ціхіня з'ездзіў да Лукашэнкі, з Адміністрацыі прэзідэнта ў суд з'явіўся чалавек за копіяй подпісаў дэпутатаў пад заявай пра імпічмент. Між тым, усе ведалі, што была дамова: не агучваць прозвішчы дэпутатаў да разгляду справы. Калі я запытаўся ў Ціхіні, як жа так, ён адказаў, што прэзідэнцкі бок павінен ведаць зыходныя дакументы па справе, гэта адкрыты працэс, і няма чаго тут хаваць. На наступны дзень мы даведаліся, што з дэпутатамі-падпісантамі імпічменту «пачалася праца» — моцны ціск з тым, каб яны свае подпісы адклікалі.

Разлік быў просты: для разгляду імпічменту трэба было не менш 70 подпісаў дэпутатаў. Усяго іх было 73. Калі б ад подпісаў адмовіліся хаця б 4 чалавекі, то ёсць фармальна нагода справу не разглядаць «за адсутнасцю пазоўніка».

Ціхіня ў той дзень зноў сустрэўся з Лукашэнкам. Вярнуўшыся, ён намагаўся справу аб імпічменце спыніць. Судзі з гэтым катэгарычна не пагадзіліся. Тады Ціхіня сказаў, што Лукашэнка прасіў прызначыць разгляд не раней за 22 лістапада, і Ціхіня абяцаў выканаць гэтую просьбу. На гэтым ён настойваў — і судзі пагадзіліся.

Мы пачалі тэрміновую падрыхтоўку. Былі вызначаныя асобы, якія прадстаўлялі бусудзе дэпутатаў Вярхоўнага Савета, вызначалі такіх жа асоб у Адміністрацыі прэзідэнта. Прапаноўвалася прыйсці ў КС самому Лукашэнку, выклікаліся эксперты, сведкі і гэтак далей. Суддзямі-судакладчыкамі былі прызначаны я, Станіслаў Цішкевіч і Міхаіл Чудакоў. Увечары 21 лістапада мы далажылі Ціхіню пра гатоўнасць пачаць разгляд справы ў 10 гадзін раніцы 22 лістапада.

Начная змова

У той жа вечар у краіну прыехаў гурт расійскіх «міратворцаў» у складзе Ягора Строева, Генадзя Селязнёва і Віктара Чарнамырдзіна. На сустрэчу быў запрошаны

таксама Валер Ціхіня, які пра гэта нікога не інфармаваў. Уначы, па выніках перамоваў, было складзена знакамітае «канстытуцыйнае пагадненне» з трох пунктаў: рэфэрэндум мае рэкамендацыйны характар, дэпутаты адклікаюць імпічмент, а старшыня КС спыняе ўсю справу. Для канчатковага ўрэгулявання спрэчкі ствараецца Канстытуцыйная камісія з 50 дэпутатаў і 50 прадстаўнікоў Адміністрацыі прэзідэнта, якія думаюць над папраўкамі ў Канстытуцыю.

Ранкам 22 лістапада мы прыйшлі ў суд, і Ціхіня нечакана паведаміў, што подпісаў пагадненне — і «пазбег кровапраліцця ў краіне». У нас узнікла шмат пытанняў. Хто ўпаўнаважыў Ціхіню падпісваць гэты дакумент? Якую ён мае юрыдычную моц? Як ён успывае на ўжо пачаты працэс па імпічменце? Да таго часу ў судзе ўжо сабраліся прадстаўнікі бакоў, сведкі, эксперты... Мы гатовыя былі пачынаць разгляд, і таму прапанавалі выйсці да ўдзельнікаў працэсу і абмеркаваць гэта пытанне. Ціхіня катэгарычна сказаў: разгледу справу не будзе, пасяджэнне адкладаецца да выканання пагаднення. І загадаў абвясціць, што пасяджэнне адкладаецца да 14 гадзін як мінімум.

Гэта ж ён паведаміў і дэпутатам ВС-13, якія прыехалі на працэс.

Падстава

У гэты час у Авальнай залі старшыня Вярхоўнага Савета Сямён Шарэцкі вынес гэты дакумент на галасаванне. Нечакана для ўсіх, зацвярджаючы пагадненне, падпісанае Лукашэнкам, адмовілася прапрэзідэнцкая фракцыя. Уладзімір Канаплёў проста ў залі стаяў з тэлефонам і казаў: «Лукашэнка загадвае не галасаваць!» Для прыняцця пагаднення не хапіла некалькіх галасоў — можа быць, і тых дэпутатаў, якія знаходзіліся на той момант у Канстытуцыйным судзе, спадзеючыся на разгляд справы па імпічменце. І Лукашэнка заявіў,

што, калі дэпутаты не выканалі сваю частку пагаднення, ён не будзе выконваць сваю.

Вярхоўны Савет быў у разгубленасці. Большасць дэпутатаў, якія падпісаліся пад імпічментам, настойвалі на пачатку справы. Ад Шарэцкага ў Адміністрацыі прэзідэнта патрабавалі дакументаў, што ВС здымае пытанне імпічменту. Ціхіня патрабаваў ад суддзяў КС спыніць справу на падставе таго, што больш за 10 дэпутатаў адклікалі свае подпісы пад імпічментам. Але тая адмова фармальна адмовай не была, бо не была засведчаная старшынёй парламента. А некаторыя заявы нават не былі падпісаныя дэпутатамі. У гэтай сітуацыі мы нават паспелі правесці нараду з удзелам экспертаў у галіне канстытуцыйнага права па пытанні, ці можам мы спыняць справу, калі першапачаткова былі 73 подпісы, а потым па форс-мажорных абставінах некаторыя подпісы адклікаюць.

Да гонару прафесараў-юрыстаў, большасць схілілася да таго, што імпічмент — гэта справа публічная, грамадска значная, і вымушаная адмова ад подпісу не павінна несці за сабой спыненне ўжо распачатай справы. Такім чынам, судзі ў чарговы раз адхілілі прапанову Ціхіні спыніць справу, і ўвечары пятніцы разышліся. Аднак у суботу, 23 лістапада, усіх тэрмінова выклікалі на працу, і Ціхіня зноў паставіў пытанне пра спыненне справы. І зноў не знайшлося большасці, каб справу спыніць. Тады Ціхіня сказаў, што разгляд справы па імпічменце пройдзе пасля рэфэрэндуму.

Канец КС

Мы думалі, што ў нас будзе час вынесці рашэнне па імпічменту за той час, пакуль ЦВК будзе лічыць і пералічваць «рэферэндумныя» галасы. Раней такі падлік займаў некалькі дзён. Аднак нечакана ўжо раніцай 25 лістапада вынікі галасавання былі агучаныя: па ўсіх пытаннях перамог Лукашэнка.

А 26 лістапада перад будынкам Адміністрацыі прэзідэнта сабраліся 103 дэпутаты, якія падтрымалі Лукашэнку і выступілі за роспуск Вярхоўнага Савета. Зразумела было, што яны парушылі працэдуру, рэгламент, закон, і ў гэтых дэпутатаў банальна не хапала кворуму: для роспуску ВС трэба было дзве траціны дэпутатаў, альбо мінімум 133 чалавекі. Рашэнне пра роспуск ВС законным не было, але ён усё адно быў распушчаны.

Што тычыцца нас, то ў той жа дзень, 26 лістапада, ад імя Вярхоўнага Савета быў прыняты адзін закон. Закон аб спыненні ў Канстытуцыйным судзе Рэспублікі Беларусь вытворчасці па справе аб парушэнні прэзідэнтам Рэспублікі Беларусь Канстытуцыі Рэспублікі Беларусь. Закон быў падпісаны Лукашэнкам, у ім было сказана, што ён «набывае моц з моманту яго падпісання».

Такіх законаў ніколі не было, і, напэўна, ужо не будзе. Гэта было простае ўмяшальніцтва ў справы Канстытуцыйнага суда, што па Крымінальным кодэксе, які на той час існаваў, разглядалася як злачынства. За гэта — умяшальніцтва ў справы КС і невыкананне яго рашэнняў — была прадугледжаная немаленькая крымінальная адказнасць.

Вынікі рэфэрэндуму мы ведалі, сакратар суда нам пад стол падсунуў і гэты закон. Старшыня КС Валер Ціхіня ў чарговы раз паставіў пытанне пра спыненне справы аб імпічменце. Я выступіў катэгарычна супраць. Але справа была спыненая. І ў гэты момант, я лічу, Канстытуцыйны суд у краіне сканаў.

Праз некалькі дзён усім суддзям было прапанавана напісаць заявы аб адстаўцы.

Імпічмент працягваецца?

Ці магчыма хаця б для гісторыі зноў разгледзець тую справу пра імпічмент Лукашэнку? Безумоўна, так. Калі матэрыялы гэтай справы захаваюцца, то яна можа быць адноўленая «па новых абставінах». Гэта магчыма таксама, як і ў любым судзе — узнаўленне справы па наной адкрытых абставінах. Зараз такіх абставін, на мой погляд, больш чым дастаткова. Магчыма, гэта будзе такі «маленькі Нюрнберг».

Дарэчы, першае рашэнне, які вынес новы Канстытуцыйны суд, які складаўся ўжо з прызначаных Лукашэнкам суддзяў, было прысвечанае знакамітаму рашэнню нашага КС ад 4 лістапада пра рэкамендацыйны характар рэфэрэндуму 1996 года. Зразумела, новы склад КС вызнаў, што стары склад КС не павінен быў прымаць такое рашэнне і дапусціць шэраг дзіўных «парушэнняў», які «разгледзілі» новыя суддзі. Новы склад КС адразу «прагнуўся» перад кіраўніком, які іх прызначыў. Але ж і гэта дае падставы казаць, што і справа пра імпічмент таксама можа быць разгледжаная наной. Гэта, я думаю, адбудзецца, пытанне толькі — калі.

Трыумф і трагедыя Віктара Ганчара

«Заканчэнне. Пачатак у №44»

Аляксандр КУР'ЯНОВІЧ

Шанец для Віктара Ганчара выйсці непасрэдна на шырокае кола выбаршчыкаў дала Канстытуцыя, прынятая 15 сакавіка 1994 года.

Ганчар стаў на чале Падліковай камісіі, якая ажыццяўляла галасаванне па найбольш спрэчных раздзелах дакументу — аб Вярхоўным Савеце і прэзідэнце, аб мясцовым кіраванні і самакіраванні — шляхам падачы імянных бюлетэняў на працягу 24, 25 лютага і 1 сакавіка. Станоўчае рашэнне 266 дэпутатаў па гэтых палажэннях зрабіла прыняцце Канстытуцыі толькі справай часу.

Новая Канстытуцыя, якая ўводзіла прэзідэнцкую пасаду, фактычна разгарнула перадвыбарчую гонку. Віктар Ганчар без ваганняў падтрымаў кандыдатуру Аляксандра Лукашэнкі, аднак, у адрозненне ад Дзмітрыя Булахава, не рабіў публічных заяў і каментарыяў у СМІ. У гэты перыяд Ганчар паспрабаваў яшчэ раз прарвацца ў вышэйшыя органы ўлады, вылучыўшы сваю кандыдатуру на пасаду суддзі Канстытуцыйнага суда, але ж набраў пры галасаванні ў ВС толькі 129 галасоў.

Пасля перамогі Лукашэнкі Віктар Ганчар даў згоду на прапанаваную яму пасаду віцэ-прэм'ера. Галасаванне па яго кандыдатуры адбылося 21 ліпеня 1994 года. Лукашэнка прысвяціў свайму пратэжэ сапраўдны панегірык, назваў яго «талентлівым», «умным» і пажадаў яму «стойкасці». 3316 зарэгістраваных дэпутатаў 258 падтрымалі Ганчара.

Аднак Віктар з цягам часу зразумеў, у якую пастку трапіў. Новы віцэ-прэм'ер павінен быў курыраваць пытанні сацыяльнай сферы, на якую, як заўсёды, ніколі не хапае сродкаў. Да таго ж ён аказаўся ўцягнутым у канфлікт з незалежнымі прафсаюзамі па пытаннях аздараўлення грамадзян, вымушаны быў займацца пытаннямі былога Камітэта па сацыяльнай абароне вайскоўцаў і ўдзелу яго кіраўніка Мікалая Чаргінца ў справе перапахавання італьянскіх воінаў, загінулых у Беларусі падчас Другой сусветнай вайны.

Урэшце цяжкія Ганчара скончылася: ён падаў у адстаўку. 12 снежня 1994 года Аляксандр Лукашэнка падпісаў адпаведны загад, назваўшы сыход Ганчара «ударом ножа в спину». Сам Віктар Ганчар растлумачыў сваю адстаўку негатывным уплывам на дзяржаўныя справы Віктара Шэймана і Івана Ціцянкова.

У лютым 1995 года Віктар Ганчар, будучы ўжо генеральным сакратаром Эканамічнага суда СНД, сказаў у інтэрв'ю

«Свободным новостям»: «Бог наказал Лукашенко властью, и я молю Бога, чтобы он побыстрее помиловал его».

Але на гэтым палітычная дзейнасць Віктара Ганчара, натуральна, не скончылася. Ён прыняў актыўны ўдзел у выбарах у Вярхоўны Савет 13-га склікання.

Вылучыўшыся па сталічнай Коласаўскай выбарчай акрузе №248, Ганчар па выніках выбараў 14 мая 1995 года выйшаў у другі тур разам з прадстаўніком БНФ Уладзімірам Заблоцкім. Аднак з-за нізкай яўкі другі тур не адбыўся.

На паўторных выбарах 29 лістапада 1995 года Ганчар ішоў па той жа акрузе. Акрамя яго на дэпутацкі мандат прэтэндавалі яшчэ чатыры чалавекі. Рэальным супернікам быў дырэктар аднаго з мінскіх прадпрыемстваў Уладзімір Крук. У дзень галасавання, 29 лістапада 1995 года, ні адзін з кандыдатаў не здабыў перамогі, а ў другі тур выйшлі Віктар Ганчар і 50-гадовы беспартыйны электрык мінскага метрапалітэна Генадзь Капанік. Калі за Віктара Ганчара прагаласавалі 8084 грамадзянаў з 19352, што прынялі ўдзел у выбарах, то за Генадзя Капаніка — 4557. У другім туры 10 снежня 1995 года Віктар Ганчар атрымаў перамогу. З 18487 выбаршчыкаў, што прынялі ўдзел у галасаванні, Віктара Ганчара падтрымалі 10883.

У Вярхоўным Савеце Віктар Ганчар стаў сябрам камісіі па заканадаўстве, найбольш зацятым і паслядоўным крытыкам кіраўніка Беларусі і яго атачэння.

Адной з самых драматычных падзей у жыцці Ганчара падчас дэпутацтва ў апошнім Вярхоўным Савеце стала страляніна па яго машыне 20-гадовага міліцыянера Івана Карповіча ў ноч з 13 на 14 чэрвеня 1996 года. У выніку чаго была паранена памочніца дэпутата. Пры абмеркаванні гэтага пытання міністр унутраных спраў Валянцін Агалец сцвярджаў, што Ганчар выпадкова апынуўся на лініі агню: на самай справе, праваахоўныя органы лавілі злачынцаў. Ганчар даказаў, што ўсё гэта не выпадкова. Асабліва яго ўзрушыла тое, як беларускае тэлебачанне падало гэты інцыдэнт. Віктар назваў падначаленых Рыгора Кіселя «самымі грязнымі подонкамі». Дэпутат шчыра прызнаўся, што калі б сустрэў Аляксандра Зімоўскага, то «полюнул бы ему в лицо».

На жаль, Вярхоўны Савет не здолеў абараніць годнасць і гонар свайго дэпутата, заявіўшы, што інфармацыя Ганчара прымаецца да ведама. Дэпутат назваў гэта «личным оскорблением». У той жа дзень Ганчар вымавіў страшныя прарокія словы: «Меня расстреляли перед всей республикой, а теперь ещё пытаются закопать живём».

Неўзабаве ў палітычным лёсе Віктара Ганчара адбылася яшчэ адна падзея. Ён быў прызначаны старшынёй ЦВК.

Пакуль яшчэ разам

Пасля галадоўкі схуднелы, але не зламаны Віктар Ганчар уручыў пасведчанне кандыдата ў прэзідэнты даверанай асобе Зянона Пазняка Сяргею Папкову

Гэта адбылося 5 верасня 1996 года, амаль праз месяц пасля таго, як Лукашэнка афіцыйна папярэдзіў Вярхоўны Савет аб чарговым рэфэрэндуме. Дэпутаты — апаненты Лукашэнкі — добра разлічылі: Ганчар як юрыст і як чалавек мае мажлівасць папсаваць гульнію Лукашэнкі. Нездарма прэзідэнцкія паплечнікі Уладзімір Канаплёў і Юры Малумаў усяляк працівіліся кандыдатуры Ганчара. Аднак са 155 дэпутатаў, якія бралі ўдзел у галасаванні, 111 падтрымалі яго. За Ганчара, паступіўшыся асабістымі амбіцыямі, выказаўся і Станіслаў Шушкевіч.

Гэта рэзка актывізавала Лукашэнку. Ужо на наступны дзень ён выступаў перад парламентарыямі і абвінаваціў Ганчара ў тым, што ён вінен дзяржаве 100 мільёнаў рублёў, якія нібыта скраў для будаўніцтва дома. Ганчар адказаў вельмі годна, заявіўшы, што за любы ціск на ЦВК давядзецца адказаць перад законам.

Старшыня ЦВК распачаў крытыку рэфэрэндуму, прыводзіў прыклады шматлікіх парушэнняў. А ў лістападзе ў расійскай праграме «Герой дня» старшыня ЦВК заявіў, што не прызнае вынікі рэфэрэндуму.

Гэта стала апошняй кропляй. 14 лістапада 1996 года Лукашэнка падпісаў указ, паводле якога адхіліў Віктара Ганчара. Нагодай для ўказу паслужыў ліст 9 сярэдняга ЦВК (у тым ліку і Лідзіі Ярмошынай), у якім Віктар Ганчар вінаваціўся ў палітыканстве. Віктара літаральна вынеслі з будынка ЦВК, а ўсе яго далейшыя

спробы трапіць на працоўнае месца поспеху не мелі.

Пасля рэфэрэндуму Віктар Ганчар заявіў, што збіраецца прысутнічаць у палітыцы настолькі, наколькі палітыка будзе прысутнічаць на Беларусі.

Ён не збіраўся здавацца. Ужо ў студзені 1997 года была створана камісія былога Вярхоўнага Савета на чале з Віктарам Ганчаром «по правовой оценке нарушений президентом Республики Беларусь Лукашенко А.Г. Конституции и законов Республики Беларусь». Летам гэтага ж года Ганчар пачаў рассылаць частку матэрыялаў работы «Перечень нарушений Конституции и проведения референдума 24 ноября 1996 г. и его итогов». Там фіксаваліся парушэнні, звязаныя з дзейнасцю ЦВК, Канстытуцыйнага суда. Таксама гаворка ішла аб датэрміновым галасаванні, манапалізацыі СМІ і іншым.

У пачатку верасня 1997 года Віктар Ганчар на 300 адрасоў разаслаў тэкст на 85 старонак, «Заклучения специальной комиссии по правовой оценке нарушения президентом Республики Беларусь А. Лукашенко Конституции и Законов Республики Беларусь». Сярод адрасатаў фігуравалі не толькі былыя дэпутаты Вярхоўнага Савета, але і Нацыянальны сход, органы дзяржаўнай улады і нават расійскі парламент. У заключэнні меліся такія раздзелы, як захоп дзяржаўнай улады, ліквідацыя самастойнасці мясцовых саветаў і г.д.

14 кастрычніка 1997 года 43 дэпутаты былога Вярхоўнага

Савета згадзіліся з высновамі камісіі і прынялі палітычную заяву, паводле якой Лукашэнка ўжо не меў права выконваць свае абавязкі.

Тады ж, у кастрычніку, праз «Народную волю» Віктар Ганчар агучыў свае сем тэзісаў: 1) чёткая палітычная постановка целей и задач; 2) наличие скоординированного по каждому шагу плана действий; 3) никаких компромиссов с режимом; 4) борьба за массы и поддержка населения; 5) помощь России и Европы; 6) преодоление угрозы гражданской войны; 7) поддержка властных структур и капитала.

У пачатку 1998 года Ганчар заявіў, што будзе балатавацца на пасаду прэзідэнта. Ён прызнаўся, што з іншымі апазіцыйнымі дзеячамі не атрымоўваецца каманднай гульні. Гэта пацвярджае той факт, што ён не ўвайшоў у склад Нацыянальнага выканаўчага камітэта на чале з Генадзем Карпенкам, які назваў ініцыятыву свайго калегі «детством».

З імем Віктара Ганчара непарыўна звязаны і выбары прэзідэнта ў 1999 годзе, калі, згодна са «старой» Канстытуцыяй, паўнамоцтвы Лукашэнкі павінны былі скончыцца.

10 студзеня 1999 года 44 дэпутаты былога Вярхоўнага Савета стварылі ЦВК на чале з Ганчаром і прызначылі прэзідэнцкія выбары на май. А ўжо 25 лютага сябры ЦВК і сам Ганчар былі затрыманыя ў кафэ. 1 сакавіка Віктар атрымаў 10 сутак адміністрацыйнага арышту і распачаў галадоўку. Занепакоенасць лёсам Ганчара выказалі высокія еўрапейскія чыноўнікі. Пасля выхаду з турмы Ганчар сцвярджаў, што яго хацелі карміць гвалтоўна, а ночку ў камеры ўрач Сяргей Мікуліч уліў яму 400 грамаў глюкозы. Віктар раскрытыкаваў суддзю Валянціну Зенькевіч, якая нават «не соблюдала процессуальных формальностей». Да таго ж супраць Ганчара ўзбудзілі крымінальную справу за «самовольное присвоение власти».

Арышт не спыніў Ганчара. 31 сакавіка 1999 года ён уручыў пасведчанні кандыдатаў у прэзідэнты давераным асобам Зянона Пазняка і Міхаіла Чыгіра. Па звестках ЦВК Віктара Ганчара, з 6 па 10 мая ў выбарах узялі ўдзел 1772042 грамадзян. Афіцыйны ЦВК выбары не прызнаў. Канешне, такія выбары не маглі зламаць сістэму, але выклікалі вялікую занепакоенасць ва ўладных колах і асабіста ў Лукашэнкі.

21 ліпеня 1999 года Віктар Ганчар быў абраны першым намеснікам старшыні Вярхоўнага Савета, а 27 ліпеня прайшло пасяджэнне Прэзідыуму, на якім абмяркоўвалася распрацоўка плана мерапрыемстваў «по восстановлению конституционной законности».

Гэты план у рамках даклада Віктара Ганчара «О политических итогах пятилетнего правления страной А. Лукашенко» павінен быў быць агучаны на пасяджэнні дэпутатаў 18–19 верасня. Планавалася, што на ім будзе прысутнічаць 400 чалавек.

Аднак 16 верасня 1999 года Віктар Ганчар і бізнесмен Анатоль Красоўскі зніклі. Гэтае знікненне з'яўляецца адной з самых загадкавых падзей у гісторыі найноўшай Беларусі.

Літаратурная Беларусь

Выпуск №11 (123)
(лістапад)

КУЛЬТУРНА-АСВЕТНІЦКІ ПРАЕКТ

Грамадскага аб'яднання «Саюз беларускіх пісьменнікаў» і «Новага Часу»

lit-bel.org

novychas.by

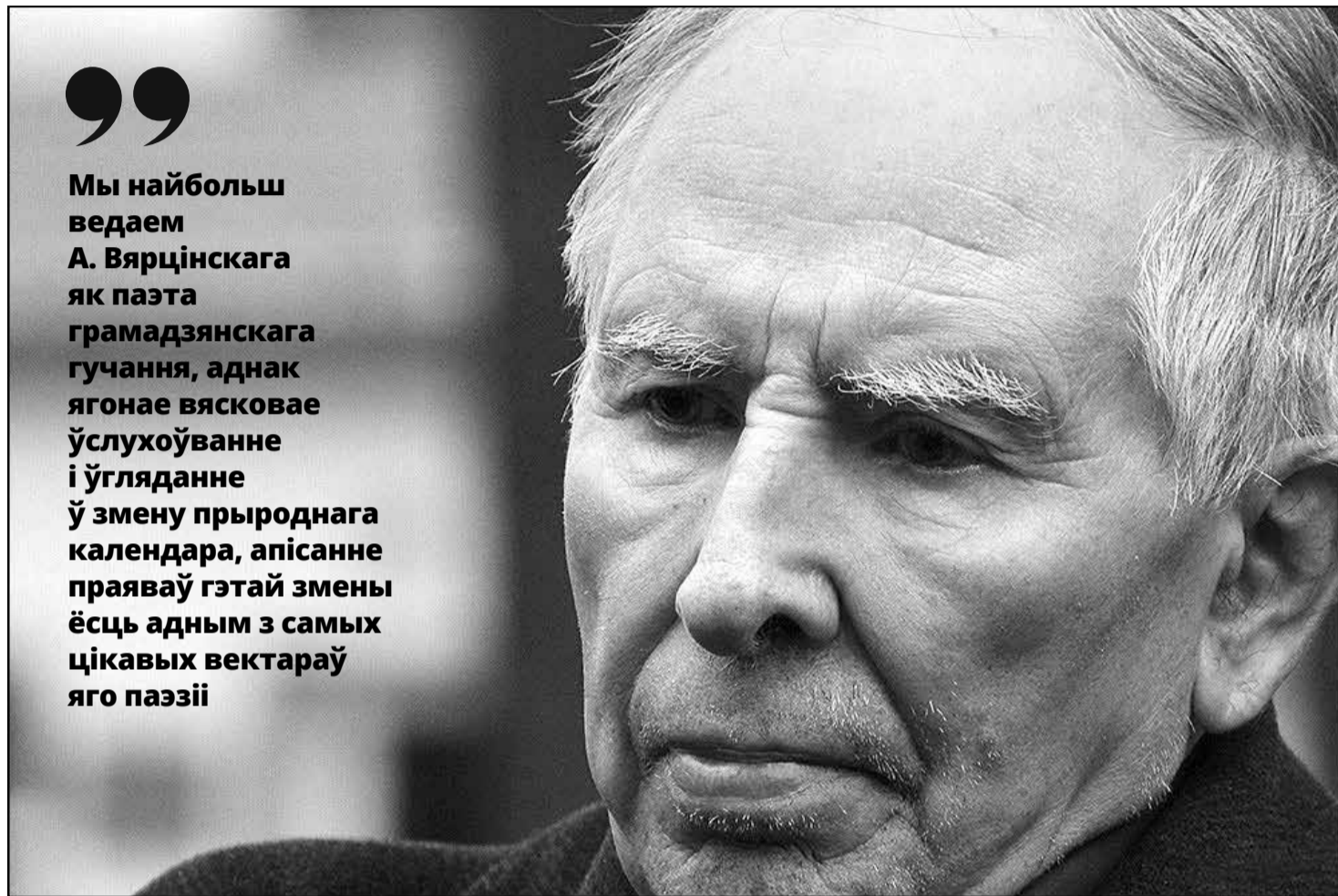

Змест

НАВІНЫ: падзеі грамадска-літаратурнага жыцця Беларусі..... с. 2
 ЭСЭ: сентэнцыі Уладзіміра МАРОЗА да 125-годдзя Максіма БАГДАНОВІЧА..... с. 3
 ДЫСКУСІЯ: «Як быць паэткай у сучаснай Беларусі?»..... с. 4
 ПАЗЭІЯ: новыя вершы Васіля ЗУЁНКА..... с. 5
 ЧЫТАЛЬНЯ: апавяданне «І нябожчык усміхнуўся» Уладзіміра МІХНО і вершы Паўла КАСПЯРОВІЧА..... с. 6–7
 ФОРУМ: абразкі Алеся ЕМЯЛЬЯНАВА-ШЫЛОВІЧА і вершы Алега НІКУЛІНА..... с. 8
 ЗАПІСЫ: Сяргей ПАНІЗЬНІК пра родны шлях з грэкаў у варагі..... с. 9
 АСОБА: Ала ПЕТРУШКЕВІЧ пра Івана ЛЕПЕШАВА..... с. 10
 ДРУК: агляд новага нумара часопіса «Дзеяслоў»..... с. 11
 СВЕТ: навіны і цікавосткі літаратурнага замежжа..... с. 12

Мы найбольш ведаем А. Вярцінскага як паэта грамадзянскага гучання, аднак ягонае вясковое ўслухованне і ўгляданне ў змену прыроднага календара, апісанне праяваў гэтай змены ёсць адным з самых цікавых вектараў яго паэзіі

Не бачыў ніхто ні ранішняй, ні вечаровай зары.

Нам нестала дня,
 І, будучы не ў гуморы,
 Мы гаварылі зноў нервова аб вайне,
 Казалі, што часам даводзіць да зморы
 Трывога пякучая: будзе вайна ці не?

Як вечнасць, цягнулася ноч,
 глухая і сцюдзёная,
 Далёкая самая з усіх начэй ад вясны.
 У сонным мазгу ўспыхвалі думкі дзённыя
 Ды цяжка варочаліся такія ж
 трывожныя сны.

Затое з палёгкай якой мы
 сустракалі світанне!
 Ubачылі мы і зару, і першы прамень...
 На гэтым канчалася зімняе
 сонцастаянне, —
 Угору пайшоў павольна, ды верна дзень.

Верш напісаны ў 1961 годзе — за год да разгортвання Карыбскага крызісу, у час якога кіраўнікі ЗША і СССР засталіся ў кроку ад ядзернай вайны. Якраз у той момант, калі ніхто не мог прадказаць, як яно ўсё будзе...

Пасля гэтага верша ў паэта нібыта назіраецца пералом, калі трывога за планетарную будучыню (і няўпэўненасць у самой будучыні) пакрысе спускаецца на зямлю. У літаральным сэнсе — мы найбольш ведаем А. Вярцінскага як паэта грамадзянскага гучання, аднак ягонае вясковое ўслухованне і ўгляданне ў змену прыроднага календара, апісанне праяваў гэтай змены ёсць адным з самых цікавых вектараў яго паэзіі. Тут жа, у інтэр'еры вясны, з'яўляецца і чалавек, які адчувае. Гэта ўсё той жа апавядальнік, памяtnы з «Песні пра хлеб» — толькі дарослы, з досведам перажытага і, так бы мовіць, «сфармуляванага». Тут узнікаюць першыя вольныя вершы, якімі і далей будзе карыстацца А. Вярцінскі, спрабуючы адысці ад апрыклай гладка-ўдарнай сілаба-тонікі пасляваеннай пары.

— Як хораша! А колькі, скажы, часу?
 Яшчэ, напэўна, рана? Пяць гадзін!
 Не можа быць! Жартуеш ты, канечне.
 Зусім нядаўна ты ка мне прыйшоў.
 Пагаварыць як трэба не паспелі,
 І пяць гадзін ужо. Не, не,
 Гадзіны дзве, не болей. Праўда?
 — Не, дарагая, не жартую я.
 Ды што нам да гадзінніка, скажы?
 — Як разам мы — бягуць-бягуць гадзіны.
 Нічым іх не спыніць і не суняць.
 Калі цябе я днём чакаю,
 Калі чакаю вечарам цябе,
 На стрэлкі часта-часта паглядаю.
 Здаецца мне: яны стаяць на месцы.
 Тады мінуты за гадзін даўжэй,
 І вечнасцю здаюцца мне гадзіны.

Першы зборнік Анатоля Вярцінскага можна, магчыма, назваць класічным для беларускага шасцідзясятніцтва. У ім няма адкрытай крытыкі грамадства, але ёсць жаданне гаварыць ад першай асобы, пра сваё патаемнае і глыбока адчутае — часам даволі тонка і акуратна, без лішняй рыторыкі.

Час быццам і падзывае да сябе паэта, і даволі настойліва, але той пакуль вагаецца, ці варта адгукацца на гэтыя чары...

Ціхан Чарнякевіч

Песні Анатоля Вярцінскага

Можна, канечне, называць яго «адным з найстарэйшых літаратараў Беларусі», лаўрэатам Дзяржаўнай прэміі імя Янкі Купалы, шматгадовым рэдактарам «ЛіМа», экс-дэпутатам беларускага парламента, але пры ўсім тым найсуцэль забыцца напісаць, што Анатоль Вярцінскі, якому 18 лістапада споўнілася 85 гадоў, вельмі моцна змяніў у 1960-я гучанне, форму і сам падыход да паэзіі.

Сённяшняя размова — пра дэбют нашага майстра і яго першую кнігу «Песня пра хлеб» (1962 год).

Характэрная адзнака шасцідзясятніцтва — у імкненні да абнаўлення паэтычнай мовы і самой вобразнай сістэмы. Найперш — герой і аўтар прамаўляюць ад першай асобы. Можна сказаць, што А. Вярцінскі пачынае з аўтабіяграфіі — паэмы «Песня пра хлеб» (пачынаць першы зборнік з паэмы — таксама нестандартны ход), якая нібы акумулюе ўвесь замкнёны сялянскі мікракосм і народную рытуальную абраднасць. Паслядоўна, строга, крок за крокам, аўтар праводзіць рэканструкцыю рытуалу выпякання хлеба: як высяваецца зерне ў зямлю, як збіраецца ўраджай, малоціцца, як расчыняецца хлеб, гатуецца рошчына, — з павагай да кожнага элемента, які ў сялянскай свядомасці набываў ледзь не магічны статус — дзяжы, хлебнай лапаты, добрага кляновага ліста, на якім пячэцца хлеб, вялікай печы на палову хаты.

Разам з тым, аўтар прыносіў у апісанне рытуалу моцную і вельмі вострую эмоцыю — якраз такую, што можна перажыць толькі ў дзяцінстве і запомніць. Такім чынам рытуал сплятаецца з вельмі асабістымі ўспамінамі. Тая ж печ персаніфікуецца як асоба, як сяброўка мінулых дзён:

Толькі не будуць ніколі забытымі
 Дні, калі ў коміне выў дзіка вецер,
 А ты так умела гасцінна прывеціць,
 Ты нас акружала цяплом і ласкаю,
 Ціха расказвала казку за казкаю,
 Змаўкала, зноў чулася ветра гудзенне,
 На столі хісталіся прыцемак цені...

Гэтак і сама каравайная абраднасць з'яўляецца як прывід мінулага, як нешта архаічнае, якое тым не менш моцна жыве ў мове і свядомасці паэта, зноў і зноў нараджаецца праз успамін:

Кружыцца першае лісце кляновае.
 Стаіць у скверы ціш вераснёвая.
 А ўверсе — воблачка, над скверам сінь...
 Вітаю цябе, мой слаўны верасень!
 Ты той жа ясны, ледзь-ледзь засмужаны,
 ты той жа вясёлы,
 ледзь-ледзь засмучаны.

Цябе з твайёй кожнаю прыкметаю
 я добра помню, добра ведаю.
 Дзяцінства ніхто не забудзе ніколі.
 А ты быў мне лепшым

сябрам на школе.

Хіба не ты, прыветны і сонечны,
 ранкам якраз такім, як сённяшні,
 для нас адчыняў усе дзверы школьныя,
 будзіў званкамі ціш навакольную.
 І нечым яшчэ ты запомніўся, верасень.
 Ці то цішынёй на азёрным беразе,

ці спелай антонаўкай ды аскамінай,
 ці, можа, водарам хлебным з коміна?

Адштурхнуўшыся ад паэмы, якая, зрэшты, абыймае палову кнігі, варта перайсці да вершаў. Найбольш паказальным момантам для мяне з'яўляецца бачанне таго, як паступова перацякае са старонкі на старонку тэматыка твораў. Не аб'ядноўваючы іх у цыклы і не адзначаючы ў змесце, А. Вярцінскі з самага пачатку стварае пэўныя блокі, якія ўцяляюцца толькі ў трэцяй кнізе — «Чалавечы знак». Калі каратка перадаць гэты рух і «перацяканне», то можна было б сказаць так: ад паэмы, якая рэканструіруе хлебны рытуал, аўтар пераходзіць да тэматыкі касмічнай (што ёсць агульным месцам ледзь не ўсіх паэтычных кніг таго года — першага «паслягагарынскага»), а пасля да тэмы вайны — мінулай і магчымай. Гэтым нібыта і працягваецца ўніверсальны характар паэмнай «хлебнай містэрыі», але і аддаецца даніна патрабаванням часу. Зноў жа, трэба сказаць, мусовую для ўсіх шасцідзясятнікаў «планетарную» тэматыку А. Вярцінскі (прынамсі, у гэтым зборніку і ў параўнанні з аднакашнікамі па «філалагічнай» генерацыі) падае як мага больш завуалювана і нават, як у вершы «Зімняе сонцастаянне», акуратна падкрэслівае ненармальнасць халоднай вайны:

Ахутаны быў увесь прыцемкам
 бясконцым
 Самы кароткі дзень.
 Запальвалі ліхтары.
 Сонца як не ўзыходзіла.
 Што сталася з сонцам?

Браце мой кастрычнік

Васіль ЗУЁНАК

Ці вада, ці бяда бяжыць?..—
А канава — галоўны фарватар.
І ўжо вучыць цябе, як служыць,
Новай выпечкі меліаратар...

Гэты высушыць да касцей,
Клёку звіліны каналізуе,
Што не ў лад з ім у думках расце,
Спрагназуе і лакалізуе.

І вісіць над табою, як смог,
Вешчунна стабільная догма:
«Я стараўся, зрабіў, што мог:
Будзем жыць так, але нядоўга...»

А вада ўсё бяжыць і бяжыць...
І канава, канава, канава —
Дрэсіруе крыніцы жыць,
Каб ні кроку ні ўлева, ні ўправа.

Адкажы мне, прачыстая Нача...
Сто пытанняў, а ты — адна.
Ды маўчанне — як лёс жабрачы...
Намаўчаліся, хопіць спаўна!..

Не маўчы, не маўчы — адкажы,
І з адказам тваім палючы я:
Боль зямлі маёй з небам звяжы, —
Можна, хтосьці ўсё ж ды пачуе...

Як мама гаварыла
Тым, хто крычыць дарма:
— Разумная кабыла —
Ары сама...

Плыве човен...

Плыве човен, вады повен,
На бок пахіліўся,
Як гуляка з перапою,
Што не пахмяліўся.

Ані чаркі, ані хлеба
За душой не мае,
А душа — душа, як неба,
Ўсе грахі прымае.

Плыве човен залачоны
Поўняю з арбіты,
Лёгкай хваляю хрышчоны,
Цяжкаю — заліты.

Ён плыве сабе — дняпруе,
Начыць ці сажуе,
З берагамі не сябруе,
З глыбінёй мужуе.

А дарэмна! Бераг родны —
Як зарука выжыць.
Ён з віроў глыбакаводных
Выведзе на стрыжань.

Плыве човен сам сабою,
А куды, не знае.
Толькі шлях марскім прыбоем
Весляроў гукае:

«А дзе ж гэта вы, малойцы,
Патапілі вёслы,
На якой такой папойцы
Пагублялі вёсны?..»

Той час падступіўся: усё ўспамінаю,
Пражытым жыццём зноў жыву —
виртуальна.
Жыву развітальна, жыву спавядальна:
Лягчэй, калі ўсё на зямлі пакідаю.

А што застаецца цяжарам на крылах,
Што нават стаілася ад успамінаў,
Таго не аддам я, таго не пакіну, —
Табе давяраю, магіла...

Збівае Пегас капаты,
Падрэзаны крылы Ікаравы:

Былое — сон залаты,
Цяперашняе — бяздарнае.

Ёсць лінія генеральная,
Ды ў немачы час заграз...

А будучае? Геніяльнае.
Шкада, яно будзе без нас.

Жыцця і смерці крэўнасць спрадвечная
Нам Усявышнім наканавана.
Толькі смерцю ачалавечана
Будзе жыццё тваё — позна ці рана...

Мы і родныя ўсе і роўныя
Для Яе, што пакліча ў вырай,
І шчэ да Суда Галоўнага
Атрымае кожны свой вырак.
Пакуль не Страшны,
Пакуль зямны —
Не ўспамінаюць
Грахоў ля труны...

Адгалошаны, неагалошаны
Будзе вырак суда людскога:
Пра нябожчыка — Богам адпрошана —
Толькі добрае ці... нічога...

Ніколі...

Як ніколі не ступіш на ўласны цень,
Так ніколі не спыніш
апошні свой дзень.
Як ніколі не высніш пакутную ноч,
Так ніколі свой лёс
не абыдзеш наўзбоч...

«Прабачце...» — я кажу на развітанне —
Усім і кожнаму, — і зараз, і ў запас...
Хоць прамаўчу, калі мяне не стане, —
Але прабачце тройчы і ў той час.

Хай страшны суд — пакуль зямны што —
судзіць, —

Я ўсё прыму: я ў дзеі не глядач...
Але страшней, чым вырак, як не будзе
Каму — на ўсёй зямлі —
сказаць «прабач»...

Егіпецкі матыў

Апроч тайны пірамідаў
Ёсць яшчэ адна заадака:
Бог Асірыс і Ісіда,
Паяднанне ўсіх пачаткаў.

Супярэчнасць — як найменей —
Забаронам нашым стройным:
Ва ўзаемнасці сямейнай
Муж і жонка — брат з сястрой.

Ён — прыроды зберагальнік,

Гадавіх кругоў ахова,
І пры смерці ўтаймавальнік
Тагасветнай установы.

А яна пры ім багіня
Лекавання і ўраджаяў,
Моцных шлюбавых берагіня, —
Толькі б дзетак нараджалі!..

Быў адзін тварэц — Бог-бацька
І ў Адама з Евай, — пэўна,
Вышук лішні, адиукаць каб
Найбліжэйшую іх крэўнасць...

Міф ёсць міф. Але здзівіцца
Маем знак не легендарны —
Кветку нашу: брат-сястрыца,
Ці інакш: Іван-ды-Мар'я.

Роднасць крэўную з каханнем
Хто з'яднаў? Якая сіла?
Адказаць сам Бог не ў стане.
А жыццё — ускаласіла.

Найвышэйшая з узнагарод

Анатолію Вярцінскаму —
тварцу выдатнага
паэтычнага сузор'я,
дзе, між іншых, праменяцца
зорныя кнігі
«Песня пра хлеб» і «Чалавечы знак», —
у дзень 85-годдзя

Знае Бог: Анатоль Вярцінскі
Па жыцці не хадзіў бачком,
Прад уладай не гнуўся націнкай,
Не сядзеў у закутку маўчком.

Гаварыў без прыкрас — а па цэлі —
Праўду з самых высокіх трыбун,
Каб у тых паджылкі трымцелі,
Хто пражэцца ў чыноўны табун.

І тварыў натхнёна, адкрыта,
Рыфму ў верш не гнаў без патрэб:
Наперш трэба пасеяць жыта,
Каб спяваць потым песню пра хлеб.

Жыў паэт, як належыць паэту:
Музе словам пустым не пыліў —
Знаў да сэрца яе сакрэты,
А зрэдзчыас каньяхком весяліў.

Не мамоне — служыў народу,
Не бадзяўся ў тусоўках гуляк.
І вышэйшы за ўсе ўзнагароды —
Над усім — Чалавечы меў Знак!

18.XI.2016

Зямля і неба

Зямля —
гэта: я, ты, ён, яны;
Неба —
гэта: мы.

Адлятаюць дрэвы-птушкі,
Аблятаюць,
Залатое — на падушкі —
Пер'е пакідаюць.

А каму падушкі тья?
Зоркам зімняй ночы:
Спіце, сніце залатыя
Сны, нябёсаў вочы...

Вецер ірве лістоту,
Яблыню хіліць ніц,
Неба нясе самоту
Хмарами без навальніц.

Верасня цвет верасовы
Медна вясну нагадаў,
Лета замкнуў на засовы, —
Службу кастрычніку здаў.

Лён вытрасае кастрыцу,
Кужалю сняцца шаўкі:
Восень лагодзіць скарыцца, —
З ёй ваяваць не з рукі.

Бо як не сёння, дык заўтра
Песня нахлыне з нябёс, —
Вырай той песні аўтар,
Вырай, мой спраўджаны лёс.

Вырай, што й сам не знае
Ўсіх незямных высноў:
Ці ён навек адлятае,
Ці, можа, вернецца зноў?

Што ж, браце мой кастрычнік,
Я аб адным папрашу:
На ветры, для восені звычайным,
Не ледзяні душу.

А далягляд заімглёны
Не назаўжды — і якраз
Будзе святлом бласлаўлены
Восені мудры час!..

Нібы гадзіннік хто завёў —
Па крузе:
Вецеце — і галлё,
Галлё — і вецеце, —
Ход за ходам —
Мяняюцца, як поры года.

Калі з лісцём шапоча вецер —
Вясна: і ў веціці, і на свеце.

А голае галлё галосіць
З шалёным ветрам, —
Гэта:
Восень...

Канава

Я забыўся, дзе той блакіт,
Дзе туман той на ўкосным світанні,
Дзе нябёсаў зорны санскрыт,
Што нясе з прарадзімы пасланне,

Дзе асокі над тайнай крыніц,
Ім даверанай мудрай вадою,
Дзе высокі гнеў навальніц —
Суд чыніць над сухменнай бядою...

Ды і ты: дзе сама ўжо ты, Нача, —
Збегла ў свет — да самага дна.
Берагам захінуцца няма чым, —
Як распранутыя да сна...

ПРЭМІІ

Букараўская прэмія

Яе ўпершыню ў гісторыі атрымаў амерыканец...

Лаўрэатам Букараўскай прэміі 2016 года стаў Пол Біцці за раман «Распродаж». Ён — першы амерыканскі пісьменнік, якому прысудзілі самую прэстыжную брытанскую літаратурную ўзнагароду.

Пераможцу абвясцілі 25 кастрычніка ў Лондане. Ён атрымаў чэк на 50 тысячаў фунтаў стэрлінгаў (каля 61 тысячаў долараў ЗША).

«Распродаж» — сатырычны раман пра расавую палітыку ў ЗША. Яго герой — чарнаскуры мужчына, які спрабуе вярнуць рабства і сегрэгацыі ў адным з прыгарадаў Лос-Анджэлеса.

«The New York Times» уключыў раман у пералік найважнейшых кніг 2015 года. Востры гумар і знішчальную сатыру ў рамане высока ацанілі крытыкі, аднак Пол Біцці сябе не лічыць сатырыкам. Ён мяркуе, што крытыкі звяртаюцца да камічнага ў творы, каб не гаварыць пра яго сур'езныя аспекты.

Букараўскую прэмію прысуджаюць з 1969 года. Да 2014-га лаўрэатамі маглі быць толькі грамадзяне Вялікабрытаніі, Ірландыі і краін Брытанскай Садружнасці. Цяпер жа пераможцам можа стаць пісьменнік з любой краіны, які піша на англійскай мове.

У мінулым годзе прэмію атрымаў ямаец Марлон Джэймс за раман «Кароткая гісторыя сямі забойстваў».

Літпрэмія — за адзін сказ

Раман «Сонечны гарсэт» ірландца Майка Макормака атрымаў прэстыжную прэмію Голдсмітскага ўніверсітэта Лондана. Уся кніга складаецца з аднаго сказа.

Па сюжэце 223-старонкавага рамана, інжынер з захаду Ірландыі Маркус Конуэй ненадоўга ўваскрасае з мёртвых у дзень памінання памерлых. «Палітыка, сям'я, мастацтва, шлюб, здароўе, грамадзянскі абавязак і экалогія — толькі некаторыя з тэм, якія аўтар закранае ў расповедзе, выкананым лірычнай, але моцнай прозай», — пракаментавалі рашэнне журы яго старшыня прафесар Блэйк Морысан. Паводле яго слоў, пісьменніку ўдалося нестандартна адлюстраваць жыццё звычайнага рабацягі.

51-гадовы Майк Макормак стаў трэцім за апошнія тры гады аўтарам з Ірландыі, які атрымаў прэстыжную ўзнагароду і прыз — 10 тысячаў фунтаў стэрлінгаў.

Літаратурная прэмія лонданскага Голдсмітскага ўніверсітэта за інавацыі ў літаратуры была заснавана ў 2013 годзе. На яе могуць прэтэндаваць брытанскія ды ірландскія пісьменнікі.

Майк Макормак пачаў літаратурную кар'еру ў 1996 годзе. Тады за дэбютны зборнік апавяданняў ён атрымаў ірландскую літаратурную прэмію «Rooney Prize».

Суаўтар Шэкспіра — Крыстафер Марло?

Брытанскага пісьменніка Крыстафера Марло прызналі суаўтарам «Генрыха VI» Уільяма Шэкспіра, пішуць сайты са спасылкай на «The Guardian».

Такою выснову зрабіла каманда з 23 навукоўцаў з пяці краін. З дапамогай камп'ютарных тэхналогій яны высветлілі, што К. Марло ўдзельнічаў у стварэнні трох частак «Генрыха VI». У часе даследавання было ўстаноўлена, што 17 з 44 п'ес Шэкспіра было напісана ў суаўтарстве з іншымі пісьменнікамі і драматургамі.

Прозвішчы Марло і Шэкспіра з'явіліся на тытуле акадэмічнага выдання твораў Шэкспіра, якое

Оксфардскі ўніверсітэт выпусціў сёлета 27 кастрычніка.

Крыстафер Марло — ангельскі паэт і драматург. Яго самым вядомым творам лічыцца п'еса «Трагічная гісторыя доктара Фаўста». Дыскусіі пра яго дачыненні да твораў Шэкспіра пачаліся ў XVIII стагоддзі. Паводле адной з версій, Марло інсцэніраваў сваю смерць у 1593 годзе і пісаў пад імем Шэкспіра...

Невядомыя творы Фіцджэральда

Апошнія неапублікаваныя творы амерыканскага пісьменніка Фрэнсіса Скота Фіцджэральда выйдучь вясной 2017 года, паведаміла «The Guardian».

Зборнік апавяданняў Фіцджэральда пабачыць свет у амерыканскім выдавецтве «Simon & Schuster». Гэтыя творы былі напісаны больш за 80 гадоў таму, але ні разу не публікаваліся. Яны захоўваліся ў прыватных калекцыях.

Пісьменнік стварыў некалькі тэкстаў у сярэдзіне і напрыканцы 30-х гадоў для выдавецтва «Charles Scribner's Sons», аднак

яны так і не былі апублікаваныя з-за «неадпаведнасці стылю і тэмы гісторыі Фіцджэральда запытам выдавецтва».

«Замест таго, каб змяніць свае творы пад дыктоўку рэдактараў, Фіцджэральд палічыў за лепшае, каб яго працы засталіся неапублікаванымі ў той час, калі ён адчуваў патрэбу ў грошах», — паведаміў новы выдавец.

Невядомы зборнік твораў Фіцджэральда будзе называцца «Я б памёр для цябе» і быў напісаны ў той час, калі пісьменнік знаходзіўся ў гарах Паўночнай Караліны, а яго жонка Зельдэн жыла ў санаторыі непадалёк.

У 2017 годзе таксама ўпершыню выйдзе «Аповесць пра Берэна і Люцыен» Джона Толкіна.

Імпарт кніг з Расіі ва Украіну скараціўся ў 10 разоў

З 2012 па 2015 год імпарт кніжнай прадукцыі з Расіі ва Украіну паменшыўся з 33 да амаль 3,7 мільёна долараў ЗША.

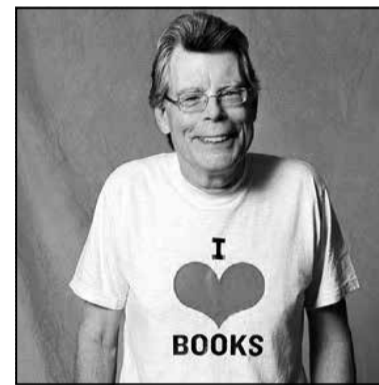
Пра гэта падчас гадзіны пытанняў да ўраду ў Вярхоўнай Радзе Украіны заявіў віцэ-прэм'ер Украіны па гуманітарных пытаннях Вячаслаў Кірыленка (як паведаміла «Еспресо.TV»).

«Афіцыйная статыстыка, і гэта вельмі цікава, паказвае стабільнае падзенне імпарту расійскіх кніг ва Украіну. Вось 2012 год: імпартавана на 33 мільёны долараў, у 2013 годзе — 23 мільёны, у 2014 годзе

— пачатак рускай агрэсіі — на 12 мільёнаў долараў імпарт з Расіі кніг, у 2015 годзе — ужо 3,7 мільёна долараў», — сказаў В. Кірыленка.

Ён адзначыў, што цяпер, паводле ацэнак асацыяцыі выдаўцоў і кнігараспаўсюднікаў, за восем месяцаў гэтага года ва Украіну з Расіі ўвезена кніг не больш чым на 2 мільёны долараў.

«Аднак «шэры» імпарт працягвае квітнець, і менавіта там хаваецца антыўкраінская прадукцыя, якая распальвае міжнацыянальную варажасць, не прызнае права на існаванне Украіны, бэсціць нашых байцоў і добраахвотнікаў», — адзначыў віцэ-прэм'ер Украіны.

Казка Стывена Кінга

Стывен Кінг выдадзць дзіцячую казку пра антрапаморфны паравоз, паведаміла «The Guardian». Кніга будзе называцца «Чарлі Ту-Ту» («Charlie the Choo-Choo»). Кінг апублікуе яе пад псеўданімам Берыл Эванс.

Указанай гісторыі распавядаецца пра хлопчыка Джэйка, які сустрэў «жывы» чалавекападобны паравоз. «Ты выглядаеш шчаслівым, але я думаю, гэта ўсяго толькі маска. Думаю, ты аніколькі не шчаслівы, а Чарлі — гэта не тваё сапраўднае імя», — гаворыць Джэйк у кнізе.

«Чарлі Ту-Ту» ўвойдзе ў цыкл раманаў С. Кінга «Цёмная вежа». Ілюстраванні кнігі стаў Нэд Дэмерон.

«Цёмная вежа» складаецца з некалькіх раманаў, напісаных на сумежжы фэнтэзі, жахаў, навуковай фантастыкі і вестэрна. Серыя ўключае персанажаў і сюжэтныя лініі іншых, не звязаных адна з адной, кніг. Эканізацыя першай часткі цыклу «Стралец» з Мэцью Макконахі ў галоўнай ролі выйдзе ў лютым 2017 года.

Дар'я Кучарэнка, vsiknygy.net.ua

Месца пахавання Хармса

Даследчыкі з аргкамітэта прэміі Данііла Хармса знайшлі магчымае месца пахавання пісьменніка, якое, паводле папярэдніх дадзеных, знаходзіцца на Піскаркоўскіх могілках (паведаміў «РІА Новости» старшыня аргкамітэта Аляксандр Марс).

«Датой высновы (з верагоднасцю 95 адсоткаў) прыйшоў аргкамітэт прэміі Данііла Хармса ў часе двухмесячнай аналітычнай і пошукавай працы», — сказаў суразмоўца агенцтва. Паводле яго слоў, даследчыкаў цікавіла лагстыка вывазу цел да месцаў пахавання ў лютым 1942 года, калі памёр Хармс, з раёна Арсенальнай набярэжнай і Арсенальнай вуліцы. А. Марс

адзначыў, што, па дакументах Піскаркоўскіх могілак, целы з гэтага раёна вывозіліся туды. Гэта ўскосна пацвярджаюць і іншыя дакументы, а таксама ўспаміны відавочцаў, дадаў ён.

Нацыянальная прэмія Данііла Хармса ў галіне літаратуры і мастацтва заснавана прыватнымі асобамі ў 2016 годзе.

Данііл Ювачаў (творчы псеўданім — Хармс) нарадзіўся ў 1905 годзе ў Пецярбургу. Ён вядомы як удзельнік аб'яднання «ОБЭРИУ» («Аб'яднанне рэальнага мастацтва») і аўтар некалькіх кніг для дзяцей. Пісьменнік быў арыштаваны паводле паклёпніцкага даноса ў ваенны трыбунал загадаў атрымаць Д. Хармса ў псіхіятрычнай лякарні.

Данііл Хармс памёр 2 лютага 1942 года ў час блакады Ленінграда, у аддзяленні псіхіятрыі лякарні турмы «Кресты».

Дональд Трамп — магільшчык фемінізму

Алег НОВІКАЎ

У заходніх СМІ пашыраецца версія, што адной з галоўных ахвяр перамогі Дональда Трампа апынуўся жаночы рух.

Толькі ў 9 з 50-ці штатаў ЗША мужчын колькасць больш за жанчын. Стаўка на жаночае пытанне ўвесь час праяўлялася ў працы палітэканолагаў Клінтан, якія стваралі яе апаненту вобраз ненавісніка жанчын, і ў тым ліку адкапалі моцны кампрамат пра вульгарныя паводзіны Трампа з жанчынамі. Нарэшце, вакол штабoў Клінтан вярцелася прорва жаночых грамадскіх актывістак, якія, тэрэтычна, павінны былі трансляваць выбарчы тэзіс Хілары жанчынам на месцах.

Беручы пад увагу тое, колькі рэсурсаў было выдаткавана на гэта пытанне, вынік галасавання выглядае, мякка кажучы, парадаксальным. Большасць белых жанчын ЗША (53 працэнты) зрабілі выбар на карысць Трампа. Уражае і колькасць прыхільнікаў рэспубліканца сярод лацінаамерыканак: кожная чацвёртая абрала Трампа, прабачыўшы нават тое, што ён адкрытым тэкстам абяцаў ледзь не масавыя дэпартацыі.

Заходняя прэса задае пытанне: як могуць жанчыны-выбаршчыкі галасаваць за чалавека, які нават сваіх сябровак называў «свіннямі»? Як пасля гэтага не пагадзіцца з версіяй, што 8 лістапада фемінізм у Злучаных Штатах сканаў?

Існуе шмат версій таго, чаму жанчыны падтрымалі Трампа, у тым ліку самых незвычайных. Напрыклад, некаторыя лічаць, што выбар на карысць Трампа быў калектыўнай праявай схаваных у глыбіні свядомасці

Фота www.lenta.ru

жанчын-выбаршчыкаў сентыментаў наконт пазітыўнага вобразу бацькі. Маўляў, заможны Трамп са сваімі шматлікімі дзецьмі чымсьці нагадаў патрыярха сямейства, і, быццам, гэта вызначыла жаночы выбар.

Калі не згадваць экзатычныя версіі, дык значна часцей кажуць пра фатальны пралік піаршчыкаў Клінтан. Адзначаюць, што палітычныя тэхналогіі не ўлічылі доўгатэрміновай рэакцыі на абвінавачванні Трампа ў кепскім стаўленні да жанчын. Яго брутальныя споведзі наконт таго, якімі сродкамі трэба дамагацца жаночых сімпатый, спачатку выклікалі сярод амерыканак шок. Паводле дадзеных «Wall Street Journal», па гарацх слядах скандалу Клінтан нараціла сабе рэйтынг за кошт 20 працэнтаў жаночага электарату.

Аднак з часам стаўленне да Трампа сярод шматлікіх жанчын, асабліва з бедных сем'яў, пачало мяняцца. Забабоны Трампа нагадалі жанчынам паводзіны мужчын з іх сацыяльнага асяроддзя. Як следства, сам мільярдэр атрымаў рысы кагосьці, магчыма, не ідэальнага, аднак пазнавальнага і

Як могуць жанчыны-выбаршчыкі галасаваць за чалавека, які нават сваіх сябровак называў «свіннямі»? Як пасля гэтага не пагадзіцца з версіяй, што 8 лістапада фемінізм у Злучаных Штатах сканаў?

прадказальнага. На гэтым фоне Клінтан так і засталася для простых людзей чужым і незразумелым экспанатам палітычнай кунсткамеры.

Сваю ролю адыграла і шырокая медыя-кампанія па дыскрымінацыі Трампа, якая выклікала жаданне (у тым ліку сярод жанчын) неяк дапамагчы слабама і няшчаснаму. Прынамсі, гэтым матывуюць падтрымку Трампа шмат уд-

зельнікаў інтэрнэт-праекту Women For Trump.

Але хапае і тых, хто тлумачаць перамогу Трампа следствам памылковай стратэгіі жаночага руху ў апошнія часы. Пасля таго, як феміністкі дамагліся права на абарты, яны сканцэнтравалі ўвагу на барацьбе супраць побытавых дамаганняў — так званых «sexual harassment». На думку шмат каго, такая формула мала карэлюецца з асноўнымі прыярытэтамі жанчыны ў часы эканамічнага крызісу. На першым месцы ў цяперашняй іерархіі жаночых прыярытэтаў — патрэба эканамічных гарантый для забеспячэння і развіцця сябе, сваёй сям'і і дзяцей. Між тым, тэма жаночага беспрацоўя мала гучала ў выступак Клінтан.

У гэтым плане левыя выданні адзначаюць, што 8 лістапада прайграў не жаночы рух, а яго неаліберальная мадэль, якая ігнаруе той факт, што жанчыны — гэта найбольш сацыяльна ўразлівая і бяспраўная катэгорыя ва ўмовах сучаснага капіталізму. Праўда, з іншага боку, трэба прызнаць, што сацыяльная праграма Клінтан была больш прагрэсіўнай, чым у Трампа. У выпадку яе рэалізацыі захоўвалася сістэма агульнай медычнай дапамогі, якую падчас кампаніі атакаваў Трамп.

Падчас дэбатаў узнікла таксама пытанне — наколькі жаночыя (і ў прынцыпе любыя грамадскія арганізацыі) сапраўды маюць выхад на соцыум? Ёсць меркаванне, што выбары давалі некампетэнтнасць лідараў трэцяга сектара. Грамадскія арганізацыі, маўляў, ператварыліся ў закрытую прафесійную карпарацыю, далёкую ад грамадства. Як следства, феміністам трэба думаць пра новыя інстытуты свайго руху.

Трэба прызнаць, што шмат феміністычных арганізацый адмовілася ад падтрымкі Клінтан. Тое, што яна зрабіла тэму

гендэра прыёмам у выбарчай барацьбе, гэтыя актывісткі называлі «цынічнай эксплуатацыяй геніталій», здрадай традыцыям руху суфражыстак, якія дамагліся права жанчын на свядомы выбар. Калі верыць гэтай фракцыі феміністак, не трыумф Трампа, а магчыма перамога Клінтан была б катастрофай для фемінізму. Паколькі ўся палітыка адміністрацыі Клінтан аўтаматам успрымалася як учынкi каманды прэзідэнта-феміністкі, ідэю жаночага раўнапраўя можна было лёгка дыскрэдытаваць — асабліва ў краінах, якія маюць канфлікты з ЗША.

Паколькі клінтанаўская версія фемінізму шмат кім сярод саміх феміністак аспрэчвалася, заяўляць пра крызіс усяго руху падаецца катэгарычным і заўчасным. Нездарма ёсць думка, што феномен Трампа, наадварот, з'яўляецца для феміністычнага руху своеасаблівай тэрапіяй. Ён прымусіць актывістак адмовіцца ад прынцыпу «business as usual» у сваёй працы і шукаць новыя накірункі. «Нам павінна быць сорамна за тое, што мы прайгралі 8 лістапада, аднак гэты сорам не павінен паралізаваць нашу дзейнасць і мару пра жанчыну-прэзідэнта ЗША. Аднак гэты прэзідэнт-жанчына не павінна быць кандыдатам ад медыя і незразумелых спонсараў», — адзначае адно з феміністычных выданняў.

Дарчы, Белы дом без жанчын не застанецца. Дональд Трамп ужо пачаў браць сваю дачку Іванку на ўсе афіцыйныя мерапрыемствы. У тым ліку гаворка ідзе пра сустрэчы, дзе прысутнасць старонніх асоб забароненая пратаколам. Пішучы, што Іванка будзе моцна ўплываць на знешнепалітычны курс ЗША, сімвалізуючы таксама значную ролю жанчын у жыцці краіны.

ЯНЫ ПРА НАС. ЗАМЕЖНАЯ ПРЭСА ПРА БЕЛАРУСЬ

Беларусь прагаласавала супраць рэзалюцыі па трох краінах — КНДР, Ірану, Сірыі, а таксама па Крыме, патлумачыўшы гэта «паслядоўным непрыманням крывадушных падыходаў да тэмы правоў чалавека», а на адрас Мінска пачалі сыпацца абвінавачванні ад украінскіх суседзяў. Новая ўкраінская дыпламатыя не дапускае існавання самастойнай знешняй палітыкі ў краінах, суседніх з Украінай? Так, не дапускае: суседзі проста абавязаны скакаць гапак пад украінскую дудку. А калі гэтага няма, украінскія дзеячы паводзяць сябе так, быццам Беларусь — не суверэнная дзяржава, а вёсачка дзе-небудзь у Палтаўскай вобласці, сельскі галава якой раптам адмовіўся падпарадкавацца центру.

«Фонд стратегической культуры» (Расія)

Быццам падсмейваючыся з украінцаў, Лукашэнка прапаноўваў арганізаваць выбары на акупаваных

тэрыторыях Данбаса, а таксама перакрыць некантраляваную Кіевам частку ўкраінска-расійскай мяжы. (...) Не будзем падрабязна спыняцца на механізмах правядзення выбараў у самой Беларусі, дзе за 20 гадоў міжнародная супольнасць не прызнала вынікі ніводнай з гэтых кампаній. Ясна, што гэты дзівосны план быў бы выгадны выключна РФ.

«Деловая столица» (Украіна)

Меркаванае яшчэ ў 2015 годзе далучэнне Беларусі да расійска-ўкраінскага канфлікту ў якасці своеасаблівага «арбітра» нарэшце адбылося — беларускі лідар Аляксандр Лукашэнка загаварыў пра магчымасць арганізацыі мінскім урадам выбараў на некантраляванай афіцыйным Кіевам тэрыторыі 40-мільённай дзяржавы. Анансаванае «ўступленне ў гульню» афіцыйнага Мінска азначае фактычнае закрыццё яшчэ аднаго спрэчнага пытання — забеспячэння кантролю за ўкраі-

на-расійскай мяжой у Данецкай і Луганскай абласцях.

«Новый взгляд» (Расія)

Гэта (галасаванне Беларусі па Крыме) не нож у спіну. Проста ў нас могуць быць пэўныя ілюзіі. Здаецца, што за фасадам падзей у Беларусі ўсё проста. Ніхто не думае пра тое, якая колькасць апазіцыянераў там сядзяць у турмах. Рэжым Лукашэнка нічым не лепш за рэжым Пуціна. Акрамя таго, Беларусь — гэта саюзная з Расійскай Федэрацыяй дзяржава. У іх ёсць сумесныя вайсковыя падраздзяленні і сумесная сістэма СПА. Мы вельмі радаваліся таму, што Лукашэнка адмовіўся размяшаць у Беларусі расійскую авіябрыгаду, але мы забываем пра тое, што замест гэтага ён прапанаваў размясціць там ракеты. Ён успрымае НАТО як варожы блок. У лютым 2014 года Беларусь галасавала супраць тэрытарыяльнай цэласнасці Украіны, хоць нас падтрымалі 110 дзяржаў. Агрэсія з таго боку можа з'явіцца ў любы момант — не толькі таму, што сам

Лукашэнка гэтага захаце, але і таму, што ён часткова не кантралюе сітуацыю.

«Громадське» (Украіна)

У кантэксце таго, што палітычны дыялог Беларусі і Украіны на вышэйшым узроўні не развіваецца мінімум з канца 2014 года (пасля апошняга візіту Лукашэнка ў Кіев), і ўлічваючы нядаўні непрыемны інцыдэнт з беларускім самалётам, у многіх аспектах блізкія краіны знаходзяцца на недазваляльна нізкім узроўні адносін. Хто ў гэтым вінаваты? Безумоўна, львіная адказнасць у гэтым ляжыць на Кіеве, які не праводзіць актыўную і, што асабліва важна, рознабаковую знешнюю палітыку, а толькі глядзіць на Запад у чаканні то траншу, то «бязвіза», то яшчэ нейкіх плюшак. Але і Беларусь адыграла пэўную ролю ў пагаршэнні міждзяржаўных адносін Кіева і Мінска. Зыходзячы з гэтага, трэба рабіць несучыяальныя высновы: адносіны Украіны і Беларусі стаяць на мяжы халоднай вайны.

УНІАН (Украіна)

МІЖНАРОДНЫЯ НАВІНЫ

ТУРЦЫЯ. Ёсць намер стварыць квазідзяржаву

Калі верыць некаторым крыніцам, Анкара нацэлілася на стварэнне ў Сірыі новай квазідзяржавы. Пра гэта сведчаць апошнія, на першы погляд, не вельмі лагічныя дзеянні турэцкіх войскаў, якія пад прыкрыццём барацьбы з курдскімі сепаратыстамі восенню ўварваліся ў Сірыю. Асноўная частка ваеннай групыкі вядзе наступ на горад Эль-Баб, які ўтрымліваюць баевікі «Ісламскай дзяржавы». Такая настойлівасць, на думку экспертаў, тлумачыцца намерам Анкары стварыць там устойлівы плацдарм пад новае дзяржаўнае фармаванне. Паколькі туркам дапамагаюць часткі ўмеранай апазіцыі, то размова можа ісці пра стварэнне адміністрацыі, альтэрнатыўнай рэжыму Асада, якая хутка будзе прызнаная Анкарой у якасці законнага дзяржаўнага органа. На думку экспертаў, гэта першы крок на шляху да рэальнай атамізацыі Сірыі. Між тым, усё прызнаюць, што пазіцыя ЗША на гэты конт наўрад ці будзе адназначнай. Нават адміністрацыя Абама выступала за захаванне адзінства Сірыі і ігнаравала просьбы курдаў — асноўных саюзнікаў Злучаных Штатаў. А ад Эрдагана можна чакаць чаго заўгодна. Застаецца дадаць, што ў Турцыі ёсць надрэнны досвед па стварэнні нефармальных дзяржаў. У сярэдзіне 1970-х гадоў на турэцкіх штыках была створаная рэспубліка Паўночны Кіпр.

Паводле нямецкай прэсы

КЫРГЫЗСТАН. Голас у абмен на каналізацыю

У Кыргызстане 11 снежня пройдуць выбары ў органы мясцовага самакіравання. Хоць гэтыя выбары ў параўнанні з барацьбой за месца ў парламенце заўсёды былі больш спакойнымі, ажыятаж тут таксама прысутнічае. Інакш бы ў справу не ішлі розныя сумнеўныя тэхналогіі з мэтай атрымаць голас выбаршчыка. Гэтым разам далей за ўсё пайшлі ў сталіцы, дзе для мабілізацыі жыхароў палітыкі пачалі працаваць з саветамі жыхароў дамоў — дамкамамі. З боку выбарчых штабоў ім прапануюць здзелку: калі ўсе жыхары дома галасуюць за пэўную партыю, дык партыя ў адказ робіць рамонт дома, выпраўляе хібы каналізацыі і гэтак далей. Прычым, рамонт павінен быць зроблены да дня галасавання. Цікава, што пры ўсім заганным характары такой практыкі, ідэю «абмяняць галасы на каналізацыю» дэмакратычная грамадскасць вітае. Справа ў тым, што пасля таго, як выбары завершацца, выбіць што-небудзь з дэпутатаў становіцца значна складаней.

Паводле кыргызскай прэсы

УКРАЇНА. Ці быў Бог на Майдане?

Україна адзначыла трэцюю гадавіну Еўрамайдана, які пачаўся 21 лістапада 2013 года. Найбольш незвычайную імпрэзу з нагоды гадавіны зрабіла, безумоўна, адна з кафедраў Украінскага Катыліцкага Універсітэта. Кафедра праводзіць канферэнцыю «Ці быў Бог на Майдане», каб сярод іншага давесці, што на Майдане прысутнічала ірацыянальная сіла. Прысутнасць той сілы тлумачыцца цудам, калі людзі ў межах мірнага пратэсту перамаглі злачынны рэжым Януковіча. Каб непасрэдна давесці агучаную ідэю, арганізатары звярнуліся да ўдзельнікаў падзей, якія ў той час мелі кантакт з Богам. На грунце споведзяў сведкаў у межах канферэнцыі абудзецца адпаведная секцыя. Як лічаць арганізатары, даказаная прысутнасць трансцэндэнтага фактару ў сталіцы Украіны падчас тых падзей дапаможа ўкраінскаму грамадству паверыць у сябе і ставіць перад сабой глабальныя планы. Канферэнцыя абудзецца 15 снежня.

Паводле ўкраінскай прэсы

ШВЕЦЫЯ. Гендэрная прыборка снегу

Вельмі арыгінальна адрэагавала мэрыя Стакгольму, якую кантралюе кааліцыя эсдэкаў і «Зялёных», на апошні снегапад, што выклікаў сапраўдны хаос у горадзе. Муніцыпальныя чыноўнікі заявілі, нібы ў будучыні ў падобных выпадках будуць ужываць прыныцп «Справядлівая гендэрная прыборка снегу». Сутнасць яго ў тым, каб перш за ўсё чысціць ходнікі, а ўжо пасля — дарогі для транспарту, не кажучы пра аўтабаны. Такі падыход у мэрыі тлумачыць тым, што па статыстыцы жанчыны і пенсіянеры пры снежным надвор'і, у адрозненне ад мужчын, менш карыстаюцца машынамі. Пры гэтым няздольнасць людзей праз снег перасоўвацца па ходніках выклікае больш буйныя праблемы для інфраструктуры горада, чым снежныя заторы на аўтабане. У такім выпадку практычна не працуюць школы, дзіцячыя сады, дробны гандаль. Каб падтрымаць іх працу і абараніць уразлівыя сацыяльныя групы, перавагу будучы надаваць перш за ўсё прыборцы пешаходнай часткі. Застаецца дадаць, што правая апазіцыя ў гарсавеце заклікала ўвесці «справядлівую гендэрную ўборку снегу» як мага хутчэй, каб улада пераканалася ў памылковасць сваіх распрацовак.

Паводле нямецкай прэсы

Арыенцір у цяжкія часы

Алег НОВІКАЎ

Ангела Меркель 20 лістапада абвясціла пра свой намер у чацвёрты раз балатавацца ў нямецкія канцлеры. Пра яе шанцы на выбарах, якія абудуцца ўвосень 2017 года, «Новы Час» размаўляе з актывісткай нямецкай партыі «Левыя» Францыскай Віслер.

— Ангела Меркель агучыла жаданне ў чацвёрты раз узначыць федэральны ўрад. Наколькі нечаканым гэта было для нямецкай публікі?

— Напэўна, асаблівага сюрпрызу тут не было, бо пра такі сцэнар даўно казалі. Аднак некаторы прысмак сюрпрызу ў заяве Меркель прысутнічаў. Хапала крытыкаў такога кроку. Напрыклад, некаторыя палітолагі казалі, што чацвёрты тэрмін Меркель надае маральнае алібі Уладзіміру Пуціну балатавацца ў чацвёрты раз у прэзідэнты Расіі ў 2018 годзе.

— Ці паўплывала нядаўняя сенсацыйная перамога Трампа на рашэнне Меркель ісці на выбары?

— Думаю, так. Сенсацыйны поспех Дональда Трампа, які ў нямецкай палітычнай дыскусіі мае адмоўны статус папуліста і ледзь не рэінкарнацыі Гітлера, напужаў большасць немцаў. Узнікла пачуццё пагрозы, непрадказальнасці, разгубленасці. Натуральна, фігура Меркель, якая адстаяла амаль тры тэрміны каля дзяржаўнага стырна, сімвалізуе нейкую стабільнасць, надзею на заўтра. Гэта чытаецца і ў выбарчым лозунгу яе будучай кампаніі: «Арыенцір у цяжкія часы — за больш паспяховую Германію і Еўропу». І, у прыныцыпе, першыя апытанні сведчаць, што фактар Трампа дапамог Меркель аднавіць свае пазіцыі ў рэйтынгах. Пакуль яна — абсалютны лідар выбарчай гонкі.

— Раней перспектыву чацвёртага прэм'ерства Меркель моцна крытыкавала кіраўніцтва Саюза хрысціян-

скіх сацыялістаў (CSU) — баварскіх партнёраў хрысціянскіх дэмакратаў (CDU). У Мюнхене не падабаліся занадта ліберальныя погляды канцлера на пытанне міграцыі. Зараз лідар баварцаў Хорст Зеэхофер чамусьці гучна вітае яе канцлерскія амбіцыі...

— Відавочна, што Мюнхен і Берлін дасягнулі нейкай згоды. Я не выключаю, што наладзіць дыялог зноў жа «дапамог» Трамп. Яго поспех завоблачна ўзняў рэйтынгі еўрапейскіх правых папулістаў — асноўных канкурэнтаў у тым ліку і нашых кансерватараў. У такіх умовах пытанне мігрантаў часткова страціла прыярытэт. Першая задача кансерватараў — не дапусціць, каб правы электарат міграваў у лагер папулістаў з AfD — «Альтэрнатывы для Германіі».

— А як «Альтэрнатыва для Германіі» рэагуе на рашэнне Меркель? Ці ёсць у іх шанцы даць бой кансерватарам?

— Спікеры AfD характарызуюць рашэнне Меркель як «завочнае банкруцтва», паколькі, паводле іх словаў, нават перамога кансерватараў не дапаможа вырашыць балючыя праблемы краіны: міграцыю, падпарадкаванне дыктату ЕС, разбурэнне нацыянальнай ідэнтычнасці немцаў. Калі Меркель зноў стане канцлерам, тэма праблемы, маўляў, будуць намагацца не афішаваць, што на самай справе толькі пагаршае стан рэчаў. Што тычыцца супрацьстаяння AfD і блоку CSU-CDU, дык пакуль дыспазіцыя бакоў не зразумелая. Тут шмат што будзе залежаць ад вясенніх вынікаў выбараў у Нідэрландах і Францыі.

— Нямецкае выданне «Сісэро» нядаўна апублікавала даследаванне, паводле якога толькі адзін нямецкі палітык можа скласці канкурэнцыю Меркель у барацьбе за пасаду канцлера. Гэта эсдэк Франк-Вальтэр Штайнмаер, які зараз ачольвае МЗС. Аднак нядаўна стала вядома, што Штайнмаер збіраецца на пасаду прэзідэнта ФРГ, і, быццам, яго кандыдатуру не супраць падтрымаць і Меркель. Атрымліваецца, што сацыял-дэмакраты ўжо зараз

канстатуюць няздольнасць супрацьстаяць кандыдату ад кансерватараў?

— Хутчэй за ўсё, на выбары сацыял-дэмакраты пойдучы пад кіраўніцтвам свайго старшыні Зігмара Габрыэля. Цяжка ацаніць градус яго харызматычнасці, аднак трэба памятаць, што аўра Меркель таксама не такая яскравая, як раней. Пасля шэрагу правалаў CDU на апошніх зямельных выбарах, яна згубіла імідж «непераможнага палітыка».

— Прыкладна з кастрычніка Берлінам кіруе так званая «rot-rot-gruene» — кааліцыя эсдэкаў, «Зялёных» і «Левых». Калі левыя партыі атрымаюць большасць у Бундэстагу, ці магчымы федэральны варыянт «rot-rot-gruene»?

— Патэнцыйна так, аднак уявіць, як будзе працаваць такая канструкцыя ў рэальных умовах, не хапае фантазіі. Левыя партыі могуць знаходзіць адзінства на лакальным узроўні, дзе існуе свая спецыфіка праблемаў. У Берліне, напрыклад, яны прапанавалі вельмі добры праект вырашэння жыллёвага пытання за кошт будаўніцтва новых дамоў і выкупу аб'ектаў нерухомасці для таго, каб пасля рабіць з іх даступнае жылло. Аднак на федэральным узроўні — іншая тэматыка. Напрыклад, цяжка ўявіць усходнюю палітыку такой кааліцыі. «Зялёныя» актыўна крытыкуюць Маскву, эсдэкі прапануюць шукаць з ёй прагматычны дыялог, а «Левыя» — увогуле за стратэгічны альянс ФРГ з Расіяй. Сярод нізавога актыву «Левых» пануе татальнае негатыўнае стаўленне да экалагаў. Пра які блок можа ісці размова? Трэба быць рэалістам — хутчэй за ўсё, краінай і пасля 2017-га будзе кіраваць вялікая кааліцыя кансерватараў і сацыял-дэмакратаў.

— Ці змяніцца нешта ў Германіі на выніках выбараў? Зноў паўстане вялікая кааліцыя пад кіраўніцтвам Меркель?

— Ліберальныя выданні баяцца, што чацвёрты кабінет Меркель стане ўрадам не рэформаў, а стагнацыі. Аднак на фоне таго, што адбываецца ў свеце, наш бюргер менавіта за стагнацыю і гатовы галасаваць.

Назарбаеў, Нурсултан, Елбасы, Астана-Елбасы...

Алег НОВІКАЎ

У парламенце Казахстана нечакана ўзнікла ідэя — перайменаваць сталіцу Казахстана ў гонар кіраўніка краіны Нурсултана Назарбаева.

Фота www.naftemporiki.gr

Калі пасля правалу жнівеньскага пучку ў 1991 годзе на прасторах СССР распачаўся парад суверэнітэтаў, казахская эліта практычна да апошняга цягнула з абвяшчэннем незалежнасці. Адпаведная заява, паводле якой Казахская ССР набывала атрыбуты незалежнай дзяржавы, была апублікаваная толькі 23 лістапада. І, натуральна, праз 25 гадоў прайсці парады суверэнітэтаў, казахская эліта практычна да апошняга цягнула з абвяшчэннем незалежнасці. Адпаведная заява, паводле якой Казахская ССР набывала атрыбуты незалежнай дзяржавы, была апублікаваная толькі 23 лістапада. І, натуральна, праз 25 гадоў прайсці парады суверэнітэтаў, казахская эліта практычна да апошняга цягнула з абвяшчэннем незалежнасці.

Хача фармальна пасяджэнне дэпутатаў было прысвечанае юбілею незалежнасці, асноўнае месца ў выступе дэпутатаў нечакана заняла фігура Назарбаева. Практична кожны, хто выходзіў на трыбуну, акцэнтаваў увагу на ролі Елбасы ў будаўніцтве незалежнага Казахстана. Вось адна з тыповых прамоваў: «Дэкларацыя да 25-годдзя незалежнасці Казахстана — гэта дакумент, які звернуты не толькі да сучаснікаў, але і да будучых пакаленняў. Яны павінны ведаць, адкуль і як пачынаўся шлях нашых поспехаў, у чым складаецца неацэнная заслуга лідара нацыі Нурсултана Назарбаева перад сваёй краінай і перад сваім народам».

Панегірыкі дзяжурна заканчваліся заклікамі адзначыць ролю Назарбаева ў гэтым дзеючай Канстытуцыі. Такое адзінства думак дае падставу падазраваць, што тэма акцэнтавання ролі Елбасы ў асноўным законе была ўзгодненая загадзя. Аднак падчас імпрэзы ў сваім парыве засведчыць любоў да Елбасы дэпутаты нечакана выйшлі з-пад кантролю.

Зламаў зацверджаны алгарытм нехта Султанаў, які, выступаючы перад калегамі, раптам вырашыў, што згадкі пра Нурсултана Абішавіча ў гэтым Канстытуцыі замала. «Я лічу, што горад Астана заслугоўвае, каб насіць імя першага прэзідэнта Рэспублікі Казахстан — стваральніка, заснавальніка горада. Ёсць у свеце такія прыклады, і я думаю, што наш народ гэтага заслугоўвае», — падзліўся думкамі парламентарый.

Сваімі словамі Султанаў, па-сутнасці, адкрыў скрыню Пандоры. Кожны з дэпутатаў, хто пасля дарываўся да мікрафона, вітаў ідэю перайменавання Астаны. Паралельна ўзніклі новыя аргументы за тапанімічную рэформу. На думку дэпутатаў, новая назва сталіцы дапаможа фармаванню нацыянальнай свядомасці, росту аўтарытэту дзяржаўна-

сці, інтарэсу суайчыннікаў да гісторыі і гэтак далей. Пасля заканчэння пасяджэння кулурна былі агучаны канкрэтныя прапановы новай назвы сталіцы: Назарбаеў, Нурсултан, Елбасы, Астана-Елбасы і нават Нурсултан-сіці.

Назваюцца і канкрэтныя тэрміны, калі Астана атрымае новую назву. Гэта можа адбыцца да канца года. Паводле казахскіх законаў, перайменаванню павінна папярэднічаць рэзалюцыя ніжняй палаты, якую пасля зацвярджае Сенат. Пасля законапраект трапляе на стол гаранта, які можа альбо падпісаць дакумент, альбо даслаць яго на дапрацоўку ў парламент, альбо, нарэшце, накласці на закон вета. Праўда, апошні варыянт падаецца маларэальным.

У выпадку рэалізацыі праекту горад, у якім сёння знаходзіцца казахская дзяржаўная адміністрацыя, паставіць рэкорд

Жыхары правінцыі з вялікім задавальненнем абмяркоўваюць, як цяпер будуць называць жыхароў сталіцы: назарбаеўцы і назарбайкі, або нурсултаны і нурсултанкі

па колькасці назваў. Гэта будзе ўжо пятая. Назву Астана сталіца Казахстана атрымала ў 1998 годзе. Раней гэты горад называлі Акмала, Цалінаград і Акмалінск.

Тое, што праект віталі некаторыя міністры, а афіцыйна ахвотна дае эфір прыхільнікам новай назвы Астаны, сведчыць, што перайменаванне — справа амаль вырашана. Тым больш, што прапанова цалкам кладзецца ў логіку стварэння культуры Назарбаева. У краіне хапае аб'ектаў і рэчаў, якія называюцца ў гонар Нурсултана — ад універсітэтаў да асаблівага гатунку кветак. Пракладна за тыздзень да згаданага пасяджэння дэпутатаў адбылася прэзентацыя новай купюры наміналам у 10 тысяч

тэнге, на якой выяўлены першы кіраўнік дзяржавы.

Агульная згода наконт перайменавання горада ў калідорах улады моцна кантрастуе з настроямі ў сацыяльных сетках. У фэйсбуку ідэя новай назвы шмат каму падаецца неадэкватнай — на фоне цяперашняй рэцэсіі. Калі ўжо ў бюджэце і з'явіліся нейкія сродкі, дык, як пішуць на форумах, лепш накіраваць іх на дадатковую сацыяльную падтрымку дзяцей ці пенсіянераў.

Казахская апазіцыя, натуральна, асудзіла ідэю, зрабіўшы праекцыю на гісторыю Туркменістана. Там адным з этапаў фармавання культуры Ніязава таксама было перайменаванне горадоў.

А вось расійскія дзяржаўнікі віталі ідэю новай назвы для Астаны, быццам намякаючы, што такой пашаны заслугоўвае і Пуцін. Хутчэй за ўсё, тапанімічныя працэсы ў Казахстане не застануцца без увагі ў суседніх краінах. Прынамсі ў Таджыкістане, дзе таксама тэрмінова ствараецца культ прэзідэнта.

Цікава, што ў казахскім сегменце інтэрнэту, які традыцыйна скептычна ўспрымае ініцыятывы з боку ўлады, з'явілася і група аматараў перайменавання. Гэта жыхары іншых гарадоў, як правіла — абласных цэнтраў. Іх, што характэрна для правінцыялаў у кожнай краіне, раздражняюць памеры інвестыцый, якія Назарбаеў кідаў у Астану. Жыхары правінцыі з вялікім задавальненнем абмяркоўваюць, як цяпер будуць называць жыхароў сталіцы: назарбаеўцы і назарбайкі (у выпадку перайменавання гораду ў Назарбаеў) або нурсултаны і нурсултанкі (калі сталіцу пераймянуць у Нурсултан).

Але жарты правінцыялаў з жыхароў сталіцы могуць быць заўчаснымі. У казахскіх сацсетках можна знайсці і думку пра тое, што перайменаваннем сталіцы ўзвядзена Назарбаева не скончыцца. Справа ў тым, што казахі — цюркская нацыя, а ў гісторыі вядомы факт, калі продкаў цяперашніх туркаў называлі асманамі — у гонар кіраўніка дзяржавы, султана Асмана Газі. Як бачым, аналогіі напрашваюцца самі сабой.

ПАЛІТЫКІ ТЫДНЯ

Найджэл Фарадж

Брытанскі палітык, ідэолаг руху за выхад Вялікабрытаніі са складу ЕС, экс-старшыня еўрафобскай Партыі Незалежнасці Аб'яднанага Каралеўства нечакана стаў прычынай незвычайнага канфлікту паміж Лонданам і Вашынгтонам.

А ўсё з-за кадровай палітыкі Дональда Трампа. Апошні заявіў, што менавіта Фараджа бачыць на пасадзе брытанскага пасла ў ЗША. З улікам таго, што Фарадж лічыцца кумірам Трампа (брытанец быў першым іншаземцам, з якім Трамп размаўляў пасля перамогі), не выключана, што ён таксама будзе нефармальна выконваць функцыі дарадцы новай прэзідэнцкай адміністрацыі.

Той факт, што Трамп пачаў прызначаць дыпламатаў без кансультацый з брытанскім МЗС, стаў непрыемным сюрпрызам для кансерватыўнага ўраду Тэрэзы Мэй. Нягледзячы на тое, што адносіны паміж краінамі ад часоў Другой сусветнай вайны маюць статус «асаблівага», Форын-офіс яўна не ў захапленні ад ідэі Трампа. Міністр замежных спраў Борыс Джонсан аспрэчыў прапанову Трампа, паколькі, па яго словах, Англія і так мае добрага пасла ў Вашынгтоне.

Сам Фарадж пазітыўна ўспрыняў запрашэнне з-за акіяну. Каментуючы прапанову Трампа, ён не адмовіў сабе ў задавальненні таксама пнуць Джонсана і ўвесь брытанскі Кабмін, які, маўляў, не можа прабачыць Фараджу тое, што прайграў яму рэфэрэндум. Як бы ні склалася кар'ера Фараджа, інтарэс з боку Трампа да яго асобы вельмі карысны. Зараз у Англіі раскручваецца скандал наконт махінацый Фараджа фондамі падчас агітацыйнай кампаніі рэфэрэндуму.

Ідоля Мендзія

Старшыня Партыі сацыялістаў Краіны Баскаў (PSE) падпісаў дамову з Баскай Нацыяналістычнай партыяй (PNV) наконт фармавання новага кааліцыйнага рэгіянальнага ўраду. У прыцыпе, навіна — не самая сенсацыйная, калі б не тэкст урадавай дамовы.

Сацыялісты нечакана пагадзіліся са старой ідэяй нацыяналістаў перагледзець так званы «Статут Гернікі» — закон пра межы аўтаноміі Краіны Баскаў у складзе Іспаніі, які быў падпісаны ў 1979 годзе. Новы статут, на думку сацыялістаў і нацыяналістаў, павінен гарантаваць рэгіёну больш правоў, а ў дадатак вырашыць пытанне Навары — суседняга краю, які баскі лічаць сваёй гістарычнай тэрыторыяй. Паводле параграфу Статуту ў рэдакцыі 1979 года, Наварскі край застаўся па-за межамі Краіны Баскаў, хача і атрымаў права на самакіраванне. Баскам паабяцалі праз нейкі час правесці па гэтым пытанні дадатковы спецыяльны рэфэрэндум. Пазней Мадрыд пра абяцанне забыўся.

У Мадрыдзе навіну з Краіны Баскаў успрынялі вельмі балюча, бо цяперашняму ўраду Народнай партыі (PP) яўна хапае каталонскага пытання. Таксама сярод іспанскіх дзяржаўнікаў выклікае трывогу набіраючы моц незалежніцкі трэнд сярод сацыялістаў у Каталоніі, Краіне Баскаў і іншых іспанскіх рэгіёнах. Застаецца дадаць, што распрацоўку новага праекту статуту пра аўтаномію Краіны Баскаў новы ўрад PNV-PSE плануе скончыць на працягу васьмі наступных месяцаў.

Дзмітрый Мядзведзеў

Мя расійскага прэм'ера і экс-прэзідэнта нечакана ўсплыло ў справе Аляксея Улюкаева — былога міністра эканамічнага развіцця, які быў затрыманы пры спробе атрымання хабару.

Паколькі былы міністр быў чалавекам заможным, тэма хабару выглядае нека дзіўна. Таму высоўваюцца іншыя версіі наконт прычын арышту Улюкаева — у тым ліку і палітычная. Лічыцца, што арыштаваны быў сябрам ліберальнай фракцыі Крамля, якую таксама называюць «група Чубайса». Гэта група, быццам, мела свае погляды на палітычныя працэсы ў Расіі і выступала супраць фракцыі дзяржаўнікаў-патрыётаў. У тым ліку яна прапаноўвала высунуць ад улады на выбарах 2018 года Мядзведзева, а не Пуціна.

Скандал з Улюкаевым цалкам падрывае апаратныя і палітычныя ўплывы Мядзведзева і зніжае яго шанцы на прэзідэнцтва. У сувязі з фактычным разгромам «групы Чубайса», усе чакаюць хуткую адстаўку прэм'ера.

Жывая традыцыя

Да 110-годдзя газеты «Наша Ніва»

Алег ДЗЯРНОВІЧ

Ці могуць выданні канца ХХ і пачатку ХХІ стагоддзя асясамлівацца з заснавальнікамі традыцыі? Што можа азначаць існаванне аднаго выдання для развіцця цэлай культуры? Каб адказаць на гэтыя пытанні, пагартаем «Нашу Ніву», якая 23 лістапада адзначае 110-гадовы юбілей.

З’яўленне такой газеты, як «Наша Ніва», сведчыла пра дасягнуты ўзровень развіцця беларускага грамадства і стала магчымым дзякуючы лібералізацыі. У 1905 годзе ўрад Расійскай імперыі вымушаны быў змякчыць сваю цензурную палітыку, а таксама стаўленне да нацыянальных меншасцяў. Вільня, былая сталіца Вялікага Княства Літоўскага, зноў стала цэнтрам шматнацыянальнага культурнага жыцця. 10 (23) лістапада 1906 года тут выйшаў першы нумар тыднёвіка «Наша Ніва», і гэтым самым была запачаткаваная цэлая эпоха ў развіцці не толькі беларускай культуры, але і грамадства.

«Наша Ніва» пераўтварылася ў цэнтр масавай грамадскай інфармацыі, дала пачатак сапраўднаму рэнесансу інтэлектуальнага жыцця, інспіравала творчасць цэлай плеяды пісьменнікаў, творы якіх сталі класікай беларускай літаратуры ХХ стагоддзя — Янкі Купалы, Якуба Коласа, Максіма Багдановіча, Алеся Гаруна...

У рэдакцыі газеты працавалі найбольш выдатныя беларускія літаратары, публіцысты і палітычныя дзеячы. Першым выдаўцом і рэдактарам быў Жыгімонт Вольскі, у далейшым — Аляксандр Уласаў. Вялікую арганізацыйную работу па выданні газеты вёў Іван Луцкевіч, стваральнік славага віленскага Беларускага музея. З 1909 года сакратаром газеты, а ў 1912–1913 гадах фактычна яе рэдактарам быў Вацлаў Ластоўскі. Тут працаваў і Якуб Ко-

лас. У лютым 1914 годзе рэдактарам «Нашай Нівы» стаў Янка Купала, які кіраваў газетай да восені 1915-га — да канца першага этапу выхаду газеты.

Публіцыстыка «Нашай Нівы» вызначалася высокім аналітычным узроўнем і заўжды абапіралася на сур’ёзны статыстычны матэрыял, як, напрыклад, гэта тычылася аналізу сацыяльна-эканамічнага стану гарадоў Літвы і Беларусі (нізка артыкулаў на гэтую тэму распачалася з матэрыялу пра Вільню).

Але ж і ў той першы перыяд свайго існавання «Наша Ніва» спазнала ціск цензуры. За арганізаваную ў 1907 годзе дыскусію па аграрным пытанні, у тым ліку за артыкул «Зямельная справа ў Новай Зеландыі», супраць рэдактара Аляксандра Уласава быў распачаты судовы пераслед. Некалькі разоў наклад газеты канфіскоўваўся, рэдакцыя плаціла штрафы.

Тым не менш «Наша Ніва» паспяхова выконвала функцыі газеты, не ў апошнюю чаргу дзякуючы больш чым 3 тысячам сталых і часовых карэспандэнтаў, якія дасылалі інфармацыю і свае матэрыялы ў рэдакцыю. Такая шырокая сетка карэспандэнтаў з’яўляецца адным з феноменаў выдання. Як адзначалі сучаснікі, для многіх людзей «Наша Ніва» была першай прачытанай імі газетай і першай крыніцай інфармацыі, якая не несла казённай адзнакі.

Гісторыя «Нашай Нівы» — яркая старонка ў гісторыі Вільні. Выданне выходзіла ў друкарні Марціна Кухты, прадавалася ў першай літоўскай кнігарні Юргіса Шляпяліса, рэгулярна змяшчала рэкламу літоўскіх перыёдыкаў. З рэдакцыі сярбалі вядомыя літоўскія дзеячы пачатку ХХ стагоддзя: Ёнас Вілейшыс, Юргіс Шаўліс і Сцяпанас Кайрыс (муж паэткі Алаізы Пашкевіч). Жонка Вацлава Ластоўскага, вядомая літоўская пісьменніца Лаздзіну Пяледа разам з мужам жыла ў самой рэдакцыі, дзе ў іх гасцявала і яе сястра. Частымі гасцямі «Нашай Нівы» былі паэт, драматург і перакладчык Людас Гіра, мастак Антанас Жмуйдзінавічус, многія іншыя прадстаўнікі літоўскай інтэлігенцыі.

«Наша Ніва» стала творчай літаратурнай лабараторыяй. Паэтычная і праявістая творчасць аўтараў характарызаваўся то строгім рэалізмам, то нацыянальным рамантызмам, але заўжды вызначалася дэмакратычнай скіраванасцю. Культурная адкрытасць «Нашай Нівы» выявілася таксама ў тым, што ад пачатку, пакуль дазвалялі сродкі, газета друкавалася двума шрыфтамі — кірыліцай і лацінкай (так было да кастрычніка 1912 года).

Сам кшталт сучаснай беларускай літаратурнай мовы, асноўныя правалісныя і граматычныя нормы, словаўтваральныя тыпы былі выпрацаваны, дзякуючы функцыянаванню выдання і жывой моўнай практыцы на ягоных старонках. Прыход

у літаратуру і журналістыку вялікай колькасці аўтараў з розных куткоў Беларусі дазволіў замацаваць як норму найбольш пашыраныя моўныя з’явы. Артыкулы прасоўвалі погляд, што мова — нацыянальнае багацце беларусаў, народны скарб, у якім сабрана і захавана тое, што ўздымае чалавека на найвышэйшую ступень культуры. У далейшым гэтая мова альбо ўдасканалвалася, альбо наўмысна дэфармавалася, як тое было ў Савецкім Саюзе ў 1930-х гадах.

Але «Наша Ніва» была не толькі газетай. Вакол рэдакцыі ўзнік цэлы шэраг аўтаномных культурных і сацыяльных праектаў. «Наша Ніва» пераўтварылася ў кніжнае выдавецтва ды выконвала функцыю каардынацыйнага выдавецкага цэнтра.

Асабліва папулярнымі былі «Беларускія календары» — альманахі, у якіх чытачы знаходзілі не толькі звычайныя даведчаныя звесткі, але і літаратурныя творы. Выдавецтва выпускала таксама асобныя кніжкі, арыгінальныя і перакладныя. У 1912-м у Вільні пачаў выходзіць сатырычны часопіс «Крапіва», а сельскагаспадарчы аддзел «Нашай Нівы» перарос у самастойны часопіс «Саха», які з канца 1913-га выдаваўся ў Мінску.

Іван Луцкевіч пачаў пры рэдакцыі збор калекцыі для будучага беларускага нацыянальнага музея. Супрацоўнікі газеты дапамагалі станаўленню Першай беларускай тэатральнай трупы Ігната Буйніцкага. Шмат увагі надавалася папулярнасці прыродазнаўчых, эканамічных, прававых і аграрных ведаў. Маштаб здзейсненага і зададзены імпульсы дазволілі гісторыкам і культурологам акрэсліць

турнага дыялогу, практыку пазбаўлення ад нацыянальных комплексаў. Таму на старонках «Нашай Нівы» значнае месца занялі дыскусіі на ўніверсальныя тэмы, а таксама з’явілася вялікая колькасць перакладаў. Узнавілася традыцыя выкарыстання беларускай лацінкі. У цэнтры ўвагі апынулася таксама сінтэтычная культура Вільні як спадчыны Вялікага Княства Літоўскага і мадэль узаемаадносінаў народаў рэгіёну.

У выніку палітычных і сацыяльных змен у Беларусі стала актуальнай праблема паўна-вартасных медыяў. Таму ў 1996 годзе было прынята рашэнне пра перанос рэдакцыі ў Мінск і трансфармацыю «Нашай Нівы» ў выданне грамадска-палітычнага характару, што і адбылося ў 1997-м.

Ад 2000 года газету рэдагуе Андрэй Дынько. Распачаўся перыяд новага эксперыменту — у газеце з’явіўся такі жанр, як журналісцкае расследаванне, адначасова павялічылася пэўная скандальнасць, прыцягальнасць для шырэйшай публікі загаловаў артыкулаў. Ад заснавання і да 4 снежня 2008 года газета друкавалася «тарашкевіцай». Цяпер жа газета выходзіць афіцыйным правапісам, пераход на які ў свой час спарадзіў актыўныя дыскусіі прыхільнікаў ранейшых культурных мадэляў.

Адзін з самых рашучых крокаў рэдакцыі зрабіла ў разліку на інтэрнэт. Андрэй Дынько ўзяўся курыраваць гэты напрамак, газетнай версіяй працягваў займацца Андрэй Скурко. Ад 1 ліпеня 2016 года газета зноў выходзіць у фармаце штомесячнага, а сайт выдання не дублюе друкаваную версію. Цяпер «Наша Ніва» — гэта ў першую чаргу інтэрнэт-сайт nn.by.

Нягледзячы на перапынкі, традыцыя выдання «Нашай Нівы» існуе ўжо больш за 100 гадоў. Для беларускай прэсы гэта сама па сабе ўнікальная з’ява, памножаная тым, што «Наша Ніва» ніколі не была пад кантролем таталітарных сілаў, гісторыя ўплыву на прэсу якіх такая багатая ў нашай частцы Еўропы. Немагчыма пераацаніць ролю «Нашай Нівы» ў фарманні беларускай літаратурнай мовы і гуманістыкі. Невыпадкова творчыя набыткі газеты сталі тэмай манаграфічных і дысертацыйных даследаванняў гісторыкаў, літаратуразнаўцаў, лінгвістаў, культурологаў, спецыялістаў у галіне масавых камунікацыяў.

Легенду беларускага друку немагчыма ўявіць без віленскіх перыядаў, газета не магла б узнікнуць без творчай атмасферы шматэтнічнай Вільні, дзе зараз памятнымі шыльдамі ўвекавечаны мясціны, звязаныя з дзейнасцю рэдакцыі ў 1906–1915 гадах. «Наша Ніва» застаецца культурным сімвалам і жывой традыцыяй.

«Новы Час» віншуе калег «нашаніўцаў» з 110-годдзем легендарнай газеты!

Антычная спадчына Беларусі: міфы і рэальнасць

Алесь КІРКЕВІЧ

Пра экспедыцыю Нерона па Нёмане, рымскія знаходкі ў Беларусі ды легітымнасць, набытую праз авалоданне антычнай спадчынай, распавядае гісторык Аляксей Казленка.

Аляксей Казленка:
«У 1950-х ва Украіне не хапала працоўных рук, і ўкраінскія вярбоўшчыкі актыўна ездзілі па беларускім Палессі, збіраючы працоўных. Там плацілі нашмат больш, чым у беларускіх калгасах»

Кожны беларускі школьнік з урокаў гісторыі засвоіў як мінімум некалькі момантаў пра стасункі старажытнай Беларусі і Антычнага свету. Гэта міф пра неўраў, якія ўмеюць пераўтварацца ў ваўкоў, апісаны Герадотам. Гэта легенда пра рымляніна Палямона і яго каманду, якія нібыта сталі заснавальнікамі дынастыі вялікіх князёў літоўскіх. Ну і пра рымскія манеты, якія час-пачас трапляюцца беларускім археолагам.

Каб разабрацца, дзе праўда, а дзе прыдумкі, а таксама вызначыцца, што ж яднала Беларусь са старадаўнім Рымам і Грэцыяй, мы звярнуліся да гісторыка, кандыдата навук, выкладчыка БДУ ды адмыслоўца па вайскавай справе антычнасці Аляксея Казленкі.

Міф пра Палямона — пытанне прэстыжу і легітымнасці

— Як сучасная навука ставіцца да міфа пра падарожжа ў Беларусь рымскага двараніна Палямона, апісаны ў нашых летапісах?

— Гэта тыповая міфатворчасць, якая мае аналагі і ў іншых еўрапейскіх народаў: міф пра бацькоў-заснавальнікаў, павязаны з эпохай антычнасці. Напрыклад, франкі выводзілі сябе нават не ад рымлянаў, але ад траянцаў — іх продкам, згодна Фрыдэгару, быў малодшы сын Гектара. А паколькі Гектар у Трой меў большую ўладу за Энея, які нібыта заснаваў Рым, дык і Францыя нібыта больш важная і сур'езная дзяржава... Падобны міф — гэта прэтэнзія на суверэннітэт і магчымасць уладарыць.

Кожны хацеў прывязаць да антычнасці калі не тэрыторыю, дык хаця б паходжанне. Бо калі варыянт з тэрыторыяй для італійцаў ці французцаў «пракватваў», то палякам, літоўцам ды беларусам было значна цяжэй. Тады — браўся дынастычны варыянт.

— То бок, гэта пытанне прэстыжу для таго часу?

— Не столькі прэстыжу, колькі легітымнасці, абаснаванасці права на ўладу. Выведзены ад рымскіх імператараў радавод дапамагаў больш эфектыўна кіраваць сваімі падданымі.

Рымская імперыя разглядалася як дзяржава «як такая», чья абаснаванасць не выклікае ні ў каго пытанняў. Калі ты нашчадак Рыму — падданыя цябе слушаюцца, а суседзі ўспрымаюць усур'ез.

— А для падданых Рым з яго гісторыяй не быў абстрактнай, улічваючы ўзровень асветы таго часу?

— Размова ж ідзе пра інтэлектуалаў, з якімі пытанні пра ўладу і вырашаліся, якія маглі падняць паўстанне супраць улады і абаснаваць гэта — у тым ліку гістарычна.

Зараз Еўрасаюз спансуе тыя ж археалагічныя даследаванні датычныя антыкі, бо ў ёй знаходзяць ідэю першага адзінства Еўропы. Бо Рымская імперыя — гэта адзіная Еўропа 2000 гадоў таму, а ЕС — гэта Рым сёння.

Экспедыцыя Нерона — камерцыйнае прадпрыемства

— Хай гісторыя з Палямонам — міф, але ёсць сведчанні пра экспедыцыю Нерона па Нёману, якая плыла да Балтыкі за бурштынам...

— Экспедыцыя сапраўды была, яе згадвае гісторык Тацыт. У 64 годзе пасля пажару ў Рыме Нерон абудоваў горад і поспех гэтай адбудовы вырашыў адсвяткаваць падчас цыркавых гульняў. Для аздобы амфітэатру выкарыстоўваўся бурштын, які ў Рым мог трапіць толькі з Балтыкі. Зрэшты, вазілі яго не толькі ў Рым — гэта былі «находжанья» гандлёвыя шляхі, якія існавалі як мінімум з Бронзавага веку. Прыкладам, бурштынавыя каралі трапіліся ў пахаваннях мікенскіх правіцеляў, іх насіў яшчэ цар Агамемнан.

Акурат гандлёвыя шляхі звязвалі аддаленыя плямёны з тым жа Міжземнамор'ем. Адзін бок даваў бурштын, іншы — віно альбо кераміку. Зараз у гэта цяжка паверыць, але ў эпоху старажытнасці Еўропа была значна больш адзінай і звязанай унутры, чым гэта падавалася раней.

— Як магла выглядаць экспедыцыя Нерона?

— Я лічу, што гэта была нават не экспедыцыя ў некалькі сотняў чалавек, але камерцыйнае прадпрыемства, звязанае з размяшчэннем замоваў, кажучы

сучаснай мовай. То бок былі чыноўнікі, якія з Рыму трапілі ў Венгрыю, адтуль — на Ніжні Дунай, далей па Чорным моры, уверх па Днястры ці Паўднёвым Бугу, а ўжо далей па Вісла альбо Заходняй Дзвіне ў Прыбалтыку.

Гэта былі чыноўнікі, якія мелі ўладу і знаёмствы сярод мясцовай племянной эліты. Яны куплялі прадукцыю на месцы альбо прадпрыемства, а не міграцыя рымлянаў, як некаму бачыцца.

— Гэта была адзінкавая паездка ці пастаянны маршрут?

— Хутчэй, пастаянная практыка, таму рымскія манеты, упрыгожванні, элементы вайсковага рыштунку і знаходзяцца на берагах Балтыйскага мора. Ясна, што гэтыя рэчы маглі па шляху змяніць безліч уласнікаў па дарозе да месца знаходкі. Але гэта былі сістэмы ўзаемага разліку, калі рэчы, што цаніліся варварамі, пераадольвалі сотні кіламетраў.

Падарожжа рэчаў, а не людзей

— То бок Беларусь была ў лепшым выпадку транзітнай зонай?

— Так, безумоўна. На захадзе Беларусі, прыкладам, знаходзяць сляды готаў — гэта так званая Вяльбарская археалагічная культура. Гэта эпоха пошукаў готамі «новай радзімы», іх вялікага падарожжа. Ад Балтыйскага ўзбярэжжа яны рухаліся ў бок Чорнага мора ў тым ліку праз Беларусь. Гэта ўжо III–IV стагоддзі.

Яшчэ раней, у III–II стагоддзях да н.э., у нас фіксуецца Зарубінецкая культура, шчыльна звязаная з кельтамі. Яны пасля сябе, як і готы, пакінулі некаторыя рэчы — фібулы, розныя зашпількі, прадметы побыту. То бок народы, якія кантактавалі з Антычным светам, у нас былі.

— Калі кажучы пра рымскія знаходкі, то часцей за ўсё маюць на ўвазе манеты. А ці знаходзяць нешта яшчэ?

— У Нацыянальным гістарычным музеі раней была выстаўленая бронзавая ручка ад рымскай шкатулкі. Такія ж знаходзяцца ў рымскіх правінцыях. Не зразумела толькі, ці трапіла яна да нас разам са шкатулкай, якая магла быць статусным таварам, альбо трапіла ўжо ў выглядзе бронзавага лому. Бронза — метал рэдкі і неабходны, таму ад лому не пазбаўляліся, але наадварот збіралі.

— Гэта адзнака прысутнасці рымлянаў альбо нешта кшталту сучасных долараў, якія могуць апынуцца ў любой частцы свету?

— Пра масавую прысутнасць рымлянаў у нас казаць не даводзіцца, таму гаворка ідзе хутчэй пра тых, хто з Рымам кантактаваў і гандляваў: тых жа готаў. Гэта падарожжа больш рэчаў, чым людзей.

Не забывайцеся, што бронза пераплаўлялася і падарожнічала ў выглядзе лому. Калі б мы маглі прасачыць, адкуль першапачаткова прыйшоў метал, з якога, скажам, была вылітая фібула ў той жа Беларусі, думаю, мы б сутыкнуліся са шматлікімі таямніцамі і складанымі маршрутамі.

Ваяўнічыя жыхары балотаў, з якімі біліся готы

— Ці фігуруе Беларусь у антычных даследчыках, хаця б з апісанняў выпадковых гандляроў, якія суды трапілі?

— Антычныя географы і гісторыкі даволі слаба сабе ўяўлялі гэтую тэрыторыю, але пэўныя ідэі мелі. Той жа Геродот распавядае пра паўночных суседзяў скіфаў — неўраў, якія ўмелі пераўтварацца ў ваўкоў. Гэтую ж гісторыю паўтараюць і шматлікія пазнейшыя аўтары, той жа Пталамей, які жыве ў III стагоддзі н.э. — калі ніякіх неўраў у Беларусі ўжо не было. Але іншых крыніц інфармацыі не было, таму карысталіся старымі ведамі.

Цікава, што гісторык Іардан, апісваючы падарожжа готаў, распавядае пра забалочаныя тэрыторыі ды іх ваяўнічых жыхароў. Прасоўваючыся на поўдзень, готы доўга і ўпарта з імі біліся. Цалкам верагодна, маецца на ўвазе паўднёвы захад Беларусі.

— Неўры, якія пераўтвараліся ў ваўкоў, як я разумею, акрамя антычных крыніцаў больш нідзе не згадваюцца?

— Так, варта ўлічыць, што Геродот быў дасведчаным чалавекам. Як мінімум да Ольвіі, сучаснага Мікалаева на беразе Чорнага мора, ён дабіраўся. Таму мог кантактаваць з мясцовымі жыхарамі, якія сутыкаліся са скіфамі ды іх суседзямі. Ягонае апісанне скіфаў даволі грунтоўнае, са шматлікімі этнаграфічнымі дэталіямі. Што да неўраў — дык гэта міфалагічны пласт рэальнасці. Гэта легенды саміх скіфаў пра сваіх суседзяў, фальклор, які трэба ўспрымаць адпаведна.

— А дзе ў Беларусі можна паглядзець сапраўдныя антычныя рэчы?

— Звольна гэта ўсё ж такі манеты, знойдзеныя тут. Рэшта — гэта набытыя рэчы, якія «раз'ехаліся» па ўсім свеце як егіпецкія муміі, то бок у складзе калекцыяў мясцовай арыстакратыі. Падчас падарожжаў у краіны Міжземнамор'я замужнія людзі ахвотна куплялі прэстыжныя рэчы для сябе ды каб паказаць сябрам. Наогул, дык у нашых музеях сур'езны дэфіцыт антычных старажытнасцяў...

— Тыя ж палякі не мелі гістарычна дачынення ані да Егіпту, ані да Антычнага свету, але маюць салідныя навуковыя школы егіпталогіі ды антыказнаўства. А ў нас?

— Нашы гісторыкі прымаюць удзел і ў раскопках, і ў міжнародных канферэнцыях па згаданных тэмах. Студэнты ездзяць у тую ж Італію на раскопкі Пампеяў. Сам я год дзесьці таму быў на раскопках у горадзе Ксантэн у Германіі, дзе некалі знаходзілася сталіца рымскай правінцыі Ніжняя Германія.

Неўры ў сучаснай творчасці

Антычная спадчына Беларусі

«Заканчэнне. Пачатак на стар. 23»

Любая дзяржава выводзіць сябе ад Рыму

— Немцы, здаецца, таксама пакінулі значны след у вывучэнні антычнасці...

— Напрыканцы XIX стагоддзя немцы вялі чыгунку ад Берліну да Багдаду. І калі працы ішлі каля турэцкай Бергамы, інжынеры звярнулі ўвагу на камяні, якія ім цягалі туркі ў якасці будаўнічай сыравіны. Там былі бачныя антычныя рэльефы. Немцы пацікавіліся, адкуль камяні, мясцовыя паказалі на высокую гару. У выніку, археалагічная экспедыцыя раскапала Бергамскі алтар. Як толькі алтар быў адкрыты, усё было перавезена ў Германію і з вялікай помпай у Берліне быў адкрыты Пергамон-музеум.

І калі нехта з адкрывальнікаў убачыў усё знойдзенае, пачысчанае ад зямлі, то ўсклікнуў: «Зараз мы маем свой Брытанскі музей!»

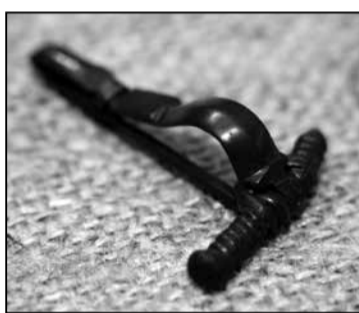
Германія на той час акурат аб'ядналася і мела вялікія палітычныя амбіцыі. Бо калі нехта спрабуе граць у вялікую дзяржаву, то маюць быць і арыбуты вялікай дзяржавы. І туды — акрамя арміі, флоту, ураду і фінансаў — уваходзяць музеі! Прычым, музеі з класічнымі антычнымі калекцыямі: Луўр, Брытанскі музей, Эрмітаж...

— **То бок у XIX і XX стагоддзях зноў ішла размова пра прэстыж і легітымнасць, але ўжо ў плоскасці вывучэння антыкі ды наяўнасці антычных экспанатаў у музеях?**

— Менавіта. Той жа Эрмітаж таксама калісьці пачынаўся з калекцыі антычных статуяў. То бок любая вялікая дзяржава мае выводзіць сваю ўладу, сапраўдную ці міфічную, ад эпохі антычнасці, ад Рыму. Як

Пергамскі алтар, Берлін

Гоцкая фібула для зашпільвання адзежы

мінімум тут трэба мець музей, дзе знаходкі з той эпохі будуць экспанавана. Той жа СССР, маючы амбіцыі, падтрымліваў Эрмітаж, а ў найбольшых універсітэтах былі кафедры антыказнаўства. Таму ў Маскве, Ленінградзе, Кіеве ды Мінску рыхтавалі антыказнаўцаў.

Калі Саюз разваліўся, давалося пераасэнсоўваць гісторыю і нанова шукаць адказ на пытанні: «Хто мы такія?» ды «Куды ідзем?» Раней гэта былі адсылкі да старажытнага Рыму, развагі пра глабальную ўладу. Сёння ж у модзе нацыянальная міфалогія, і калі «рымскі эпізод» у ёй не прысутнічае, дык даводзіцца шукаць нешта іншае.

Але калі беларускі школьнік прыязджае ў Луўр і бачыць

антыку — ён абавязаны ведаць, што гэта і які кошт гэтай сусветнай спадчыны. Альтэрнатыва — гэта пагружэнне ў невуцтва і варварства.

— **У XXI стагоддзі такі падыход да антыкі актуальны?**

— Падыход актуальны, хай гэта і не так важна, як 100 гадоў таму. Бо немцы, калі вывозілі Бергамскі алтар, дакладна ведалі, што робяць для сваёй дзяржавы: яго фінансавы і палітычны кошт. Калі б такая сітуацыя адбылася сёння, зразумела, што туркі б не дазволілі нічога вывозіць. У гэтым годзе туркі выгналі французскіх археолагаў з Эфесу.

У антыкаведаў нарэшце з'явілася магчымасць займацца прафесійным рамяством — вывучаць гісторыю, а не гуляць у палітыку ці авантуры. Той жа Луўрэнс Аравійскі: з аднаго боку археолог, з іншага — супрацоўнік англійскай выведкі. Стагоддзе таму, як бачым, усё гэта ўжывалася ў ім арганічна. Сёння падобнае ўжо немагчыма, калі хочаш займацца антыкай — трэба мець прафесійную падрыхтоўку. Таму гістфак БДУ акурат рыхтуе спецыялістаў, а не авантурнікаў ды выведчыкаў.

Італьянскія ўнукі Армстранга

Алег НОБІКАЎ

Тур гурта «Фабія Лепарэ джаз квартэт» па Беларусі пацвердзіў, што моднае сёння слова «гібрыдны» можа быць выкарыстана і ў джазе.

У 1935–1936 гадах, 80 гадоў таму, Луі Армстранг праехаўся па Італіі з турам, які апынуўся гістарычным. 1936 год лічыцца годам нараджэння італьянскага джаза, і гэтая дата цяпер шырока святкуецца як у Італіі, так і ва ўсім свеце. У гэтым плане ідэя італьянскага пасольства ў супрацоўніцтве з МЗС Беларусі запрасіць у нашу краіну джаз-калектыў з Апенін з'яўляецца лагічнай і заслугоўвае толькі дыфірамбаў.

На жаль, для звычайнага беларуса італьянскі джаз (дарэчы, адзін з наймацнейшых у свеце) застаецца terra incognita.

Знаўцы лічаць, што 1936 год як год нараджэння джаза ў Італіі — вельмі спрэчны з улікам таго, што італьянская музычная традыцыя вельмі багатая, і ў Італіі гралі нешта падобнае задоўга да прыезду Армстранга. На карысць гэтай версіі кажа той цікавы факт, што фашысты, якія ў той час змагаліся з амерыканскім культурным уплывам і забаранялі любы заакаянскі прадукт, усё ж вырашылі джаз канчаткова не крміналізаваць. Праўда, не выключана, што ад поўнай забароны джаз выратаваў сын дучэ — Раман Мусаліні, які сам быў джаз-музыкам.

Але значна важней тое, што італьянскія джазмены, як паказваў час, апынуліся здольнымі ствараць свой арыгінальны прадукт. Таму доказам музыка групы «Фабія Лепарэ джаз квартэт», які ў лістападзе, у

межах стогадовага юбілею італьянскага джаза, даў некалькі канцэртаў у Беларусі.

У творчасці «Фабія Лепарэ джаз квартэт» прысутнічае галоўны прычып джазавага мастацтва — эксперымент і імправізацыя. Творы квартэту — гэта канцэптуальны гібрыд: сумесь эксперыментальнай аранжыроўкі і эксперыментальнага вакалу Фабія Лепарэ, які робяць кожны трэк незвычайным і інтрыгуючым. Нельга не адзначыць, што джазавы квартэт абыходзіцца без піяніна. Вядучую партыю бярэ на сябе гітарыст, што нячаста ў нас сустракаецца.

Незвычайнасць праекта ўзмацняе і тым, што выканаўца працуе з «залатым фондам» італьянскай папулярнай музыкі. Самыя знакамітыя і звыклія песні італьянскай эстрады ў яго версіі набываюць новае адценне. Падчас туру па Беларусі Фабія Лепарэ выконваў кавер-версіі твораў Эніа Марыконэ, напісаных для кіно, што ўжо само па сабе гучыць правакацыйна і інтрыгуюча.

У гэтым плане тым, хто паспеў наведаць канцэрты «Фабія Лепарэ джаз квартэт» у межах іх цяперашняга тура, пашанцавала. Тым, хто не здолеў гэтага зрабіць, застаецца спадзявацца, што «Фабія Лепарэ» зноў прыедзе ў Беларусь. Гэтыя італьянскія музыкі — адносна частыя госці ў Сінявокай. Раней яны прымалі ўдзел у адкрыцці Чэмпіянату свету па хакеі ў Мінску.

Шаноўныя чытачы!

«Новы Час» немагчыма купіць у шапіках РУП «Белсаюздрук». Няма нас і ў падпісным каталогу РУП «Белпошта».

Але падпісацца на «Новы Час» можна. Для гэтага трэба: 1. Пералічыць грошы на наш рахунак; 2. Накіраваць копію плацёжнага дакумента на адрас рэдакцыі (220113, Мінск, вул. Мележа, 1, офіс 1234) ці на электронную пошту рэдакцыі (novychas@gmail.com). Альбо патэлефанаваць у рэдакцыю і паведаміць адрас дастаўкі (+375 29 9625143; +375 29 7518143, Арцём)

Нашы рэквізіты: рахунак 3012741108019 у Дырэкцыі ААТ «Белінвестбанка», па г. Мінску і Мінскай вобл. Код банка 153100739. Адрас банка: 220004, Мінск, вул. Калектарная, 11.

Падпісацца таксама можна ў нашым офісе, а таксама ў нашых прадстаўнікоў:
Магілёў: (8 029) 722 61 69, Міхась
Слуцк: (8 029) 364 42 60, Зінаіда, (8 029) 666 45 29, Анатоль
Гомель: (8 029) 697 82 75, Аляксандр
 Кошт аднаго месяца падпіскі — 3 рублі 20 капеек, квартала — 9 рублёў.

ШЧЫРЫ ДЗЯКУЙ ВАМ ЗА РАЗУМЕННЕ І ПАДТРЫМКУ!

КВИТАНЦИЯ	ИУП «Час навінаў» <small>(получатель платежа)</small>			
	отд. №539 ОАО «Белинвестбанк» <small>(наименование банка)</small>			
	Счет получателя	3012741108019	Лицевой счет	Код 739
	УНП*	190790926		
	_____ <small>(фамилия, имя, отчество, адрес)</small>			
	Вид платежа		Дата	Сумма
Период подписки указывает абонент				
Плательщик			Пеня	
			Всего	
Кассир				